

Міністерство освіти і науки України
Криворізький національний університет
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра маркетингу, обліку, оподаткування та публічного управління

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної (магістерської) роботи

зі спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування

Тема роботи: «Удосконалення економічних та організаційно-правових механізмів підтримки розвитку підприємництва на місцевому рівні»

Виконав: студент групи ЗПУА-2024м

/ Кондратенко В.О. /

Керівник магістерської роботи

/ Іщенко М.І. /

Нормоконтролер

/ Адамовська В.С. /

Завідувач кафедри

/ Міщук Є.В. /

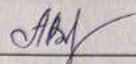
Кривий Ріг
2025 р.

Криворізький національний університет
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра маркетингу, обліку, оподаткування та публічного управління
Ступінь вищої освіти: магістр
Галузь знань 28 «Публічне управління та адміністрування»
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри МООПУ

Канд. екон. наук, доц. Адамовська В.С.

« 30 » 06 2025 р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну (магістерську) роботу здобувача вищої освіти

Кондратенка Віталія Олександровича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Удосконалення економічних та організаційно-правових механізмів підтримки розвитку підприємництва на місцевому рівні

керівник роботи Іщенко Микола Іванович, доктор екон. наук, професор
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджено наказом по КНУ від « 30 » 06 2025 року № 432 с

2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи 08.12.2025 р.

3. Вихідні дані до роботи нормативні джерела, підручники, навчальні посібники, наукові статті, система обліку доступу до публічної інформації, інформація з офіційного сайту Виконкому Криворізької міської ради

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Розділ 1. Теоретичні аспекти щодо механізмів підтримки розвитку підприємництва на місцевому рівні

Розділ 2. Аналіз діяльності підприємницького сектору м. Кривого Рогу та удосконалення механізмів підтримки розвитку підприємництва на місцях

5. Перелік графічного матеріалу 48 рисунки, 10 таблиць, 1 додаток

6. Консультанти розділів роботи

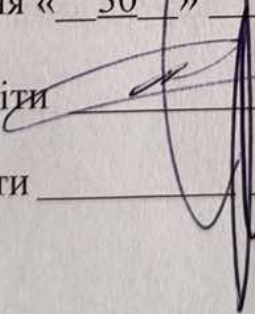
Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Адамовська В.С., доцент	23.08 	14.10
Розділ 2	Адамовська В.С., доцент	15.10 	28.11

7. Календарний план:

№ з/п	Етапи роботи	Термін виконання	Позначка про виконання
1	Співбесіда зі здобувачем вищої освіти за тематикою роботи, видача переліку рекомендованої нормативної, інструктивної бази та учбової літератури	30.06.2025	виконано
2	Збір матеріалів до кваліфікаційної (магістерської) роботи	01.07.2025-15.07.2025	виконано
3	Групування та аналіз зібраного матеріалу, уточнення завдань кваліфікаційної (магістерської) роботи	16.07.2025-22.08.2025	виконано
4	Підготовка I розділу кваліфікаційної (магістерської) роботи та подання його керівнику	23.08-2025-14.10.2025	виконано
5	Підготовка II розділу кваліфікаційної (магістерської) роботи та подання його керівнику	15.10.2025-28.11.2025	виконано
7	Підготовка вступної частини	29.11.2025	виконано
8	Перевірка роботи керівником та доопрацювання роботи	30.11.2025	виконано
9	Отримання відгуку керівника	08.12.2025	виконано
10	Попередній захист роботи	12.12.2025	виконано
11	Захист роботи в ЕК	20.12.2025	виконано

Дата видачі завдання « 30 » 06 2025 р.

Здобувач вищої освіти

 Кондратенко В.О.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

Іщенко М.І.

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

Реферат	5
Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів	6
Вступ	7
1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЩОДО МЕХАНІЗМІВ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ	9
1.1 Критичний аналіз понятійно-категоріального апарату щодо підприємництва на місцевому рівні	9
1.2 Характеристика підприємництва на місцевому рівні та механізми його підтримки: економічний та організаційний аспект	16
1.3 Правові механізми підтримки розвитку підприємництва	24
Висновок до розділу 1	30
2 АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРУ М. КРИВОГО РОГУ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА МІСЦЯХ	31
2.1 Європейський досвід підтримки підприємництва	31
2.2 Аналіз діяльності підприємницького сектору м. Кривого Рогу	37
2.3 Удосконалення економічних та організаційно-правових механізмів підтримки розвитку місцевого підприємництва в умовах воєнного стану	48
Висновок до розділу 2	58
Висновки	59
Список використаних джерел	64
Додатки	70

Криворізький національний університет
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра маркетингу, обліку, оподаткування та публічного управління

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної (магістерської) роботи на тему:

«Удосконалення економічних та організаційно-правових механізмів підтримки розвитку підприємництва на місцевому рівні»

Кваліфікаційна (магістерська) робота: 70 с., 48 рис., 10 табл., 1 додаток, 52 літературних джерела.

Мета роботи: вивчення та систематизація теоретичних аспектів економічних та організаційно-правових механізмів підтримки розвитку підприємництва на місцевому рівні, а також надання рекомендацій щодо їх удосконалення, зокрема в умовах воєнного стану.

Завдання дослідження: здійснити критичний аналіз понятійно-категоріального апарату щодо підприємництва на місцевому рівні; надати характеристику підприємництва на місцевому рівні та механізми його підтримки: економічний та організаційний аспект; вивчити правові механізми підтримки розвитку підприємництва; розглянути європейський досвід підтримки підприємництва; провести аналіз діяльності підприємницького сектору м. Кривого Рогу; надати пропозиції щодо удосконалення економічних та організаційно-правових механізмів підтримки розвитку місцевого підприємництва в умовах воєнного стану.

Об'єктом дослідження є процес розвитку підприємництва на місцевому рівні

Предметом дослідження при цьому є економічні та організаційно-правові механізми підтримки розвитку підприємництва на місцевому рівні

Результати дослідження: проведено аналіз динаміки і структури податкових надходжень від підприємницького сектору Кривого Рогу, також аналіз місцевих ініціатив з підтримки бізнесу: програми державної грантової підтримки, міжнародні грантові програми, релокаційні програми, соціальні проекти, співпраця з міжнародними урядовими структурами. Розглянуто, що вже зроблено державою та місцевим самоврядуванням щодо підтримки підприємництва в Україні та запропоновано удосконалення економічних і організаційних механізмів такої підтримки.

ПІДПРИЄМНИЦТВО, СУБ'ЄКТИ ПІДПРИЄМНИЦТВА, МАЛИЙ І СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС, ПІДТРИМКА ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРУ, МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ, ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ, РИНКОВА ІНФРАСТРУКТУРА

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І
ТЕРМІНІВ

1. ТГ – територіальна громада
2. МС – місцеве самоврядування
3. ОМС – органи місцевого самоврядування
4. ЗУ – Закон України
5. МБ – місцевий бюджет
6. КУ – Конституція України
7. СПД – суб'єкт підприємницької діяльності
8. СП – суб'єкт підприємництва
9. МП – мале підприємництво
10. МСП – мале і середнє підприємництво
11. СМП – суб'єкт малого підприємництва
12. МСБ – малий і середній бізнес
13. ПКУ – Податковий кодекс України
14. ФОП - фізична особа-підприємець
15. ДПП – державно-приватне партнерство
16. ДРП – державна регіональна політика
17. ДСРР – Державна стратегія регіонального розвитку
18. РСР – регіональні стратегії розвитку
19. ПКУ – Податковий кодекс України
20. МЕР – місцевий економічний розвиток
21. МФО – міжнародні фінансові організації

ВСТУП

Проблема розвитку підприємництва на місцевому рівні, зокрема в територіальних громадах (далі – ТГ), набуває особливої актуальності в ході реалізації політики децентралізації та розширення повноважень ОМС. Саме підприємницький сектор є основним наповнювачем місцевих бюджетів, формує робочі місця, сприяє розвитку інфраструктури громад. В свою чергу, для підприємця ТГ – не тільки про місце розташування його бізнесу, а ще й багато в чому – й про середовище перебування його працівників (зокрема й потенційних), споживачів, інвесторів тощо. А тому, працюючи на громаду, підприємець певним чином інвестує в майбутнє свого бізнесу [30].

Громади, які це розуміють і підтримують сектор підприємництва, здатні будувати в себе успішну економіку, генерувати робочі місця, нарощувати експорт. Як наслідок – податкові надходження ростуть і можна вкладати у розвиток (відновлення) соціальної інфраструктури. Молодь в таких громадах більш охочіше залишається будувати своє майбутнє і знову вкладатись у розвиток ТГ. Тобто в таких громадах ділова активність зростає через залучення інвестицій та стимулювання залучення інновацій. А інвестиції – це через деякий час нові податки, які реалізуються через більш сучасну медицину, якісну освіту, сучасну інфраструктуру тощо [26].

Звісно, війна погіршила умови розвитку всіх громад, проте це свідчить про зростаючу важливість стійких громад і місцевої економіки. Змінились і пріоритети розвитку ТГ, вивівши на перші місця безпекові питання та проблему місцевого виживання. В таких реаліях місцеве підприємництво стає опорою для економіки громади. Саме на місцевий бізнес лягають питання забезпечення продовольством, відновлення об'єктів інфраструктури тощо. Тобто підприємництво стає економічною основою відновлення громад [26]

Проблематику місцевої підтримки розвитку підприємницького сектору розглядали такі науковці, як Жежерун Ю., Мельник М., Мединська Т.,

Самарічева Т., Самойленко Д., Таукешева Т.Д., Даудова Г.В. , Прасол В.М., Хвостіна І., Івасів І. та інші.

Метою написання магістерської роботи є вивчення та систематизація теоретичних аспектів економічних та організаційно-правових механізмів підтримки розвитку підприємництва на місцевому рівні, а також надання рекомендацій щодо їх удосконалення, зокрема в умовах воєнного стану.

Завданнями до магістерської роботи є:

- здійснити критичний аналіз понятійно-категоріального апарату щодо підприємництва на місцевому рівні;
- надати характеристику підприємництва на місцевому рівні та механізми його підтримки: економічний та організаційний аспект;
- вивчити правові механізми підтримки розвитку підприємництва;
- розглянути європейський досвід підтримки підприємництва;
- провести аналіз діяльності підприємницького сектору м. Кривого Рогу;
- надати пропозиції щодо удосконалення економічних та організаційно-правових механізмів підтримки розвитку місцевого підприємництва в умовах воєнного стану.

Об'єкт дослідження: процес розвитку підприємництва на місцевому рівні.

Предмет дослідження: економічні та організаційно-правові механізми підтримки розвитку підприємництва на місцевому рівні.

Джерела інформації : навчальні підручники та посібники, статті в українських і закордонних фахових наукових виданнях, система обліку доступу до публічної інформації, офіційний сайт КМР.

1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЩОДО МЕХАНІЗМІВ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

1.1. Критичний аналіз понятійно-категоріального апарату щодо підприємництва на місцевому рівні

Проблема розвитку підприємництва на місцевому рівні, зокрема в територіальних громадах (далі – ТГ), набуває особливої актуальності в ході реалізації політики децентралізації та розширення повноважень ОМС. Саме підприємницький сектор є основним наповнювачем місцевих бюджетів, формує робочі місця, спряє розвитку інфраструктури громад. В свою чергу, для підприємця ТГ – не тільки про місце розташування його бізнесу, а ще й багато в чому – й про середовище перебування його працівників (зокрема й потенційних), споживачів, інвесторів тощо. А тому, працюючи на громаду, підприємець певним чином інвестує в майбутнє свого бізнесу [30]. Так виглядає взаємозв'язок ТГ і підприємництва з точки зору окремого бізнесу.

З боку громад та їх ОМС потрібність розвитку підприємницького сектору обґрунтовується наступними міркуваннями.

Відомим є факт, що деякі громади завдяки вдалому впровадженню переваг реформи децентралізації стали цілком фінансово успішними в контексті доходів своїх бюджетів, знайшли кращі можливості для розвитку. Це забезпечило їм відносну стійкість в реаліях воєнного часу. Проте є немало й інших прикладів, коли ТГ зводять кінці з кінцями в очікуванні трансфертів від держави. Виникає питання, чому при однакових можливостях громади розвиваються настільки по різному [26].

Згідно чинного законодавства щодо стратегування розвитку держави, розвиток громад теж планується кожні 7 років. В ході реалізації планів розвитку розвиватиметься і місцевий бізнес, нарощуватиме свої потужності. Результатом є зростання податкових надходжень місцевого бюджету, на які ТГ отримає ресурси для соціально-економічного розвитку. Тобто її доходи, а

значить і добробут, тримаються на роботі підприємницького сектору. Особливо у частині закріплених за МБ доходів, таких як ПДФО (64% закріплюється за МБ), податок на прибуток підприємств, рента за надра та видобування копалин, акцизи. Також це місцеві податки, які сплачують підприємці (єдиний податок, на майно) [26].

Громади, які це розуміють і підтримують сектор підприємництва, здатні будувати в себе успішну економіку, генерувати робочі місця, нарощувати експорт. Як наслідок – податкові надходження ростуть і можна вкладати у розвиток (відновлення) соціальної інфраструктури. Молодь в таких громадах більш охочіше залишається будувати своє майбутнє і знову вкладатись у розвиток ТГ. Тобто в таких громадах ділова активність зростає через залучення інвестицій та стимулювання залучення інновацій. А інвестиції – це через деякий час нові податки, які реалізуються через більш сучасну медицину, якісну освіту, сучасну інфраструктуру тощо [26].

Звісно, війна погіршила умови розвитку всіх громад, проте це свідчить про зростаючу важливість стійких громад і місцевої економіки. Змінились і пріоритети розвитку ТГ, вивівши на перші місця безпекові питання та проблему місцевого виживання. В таких реаліях місцеве підприємництво стає опорою для економіки громади. Саме на місцевий бізнес лягають питання забезпечення продовольством, відновлення об'єктів інфраструктури тощо. Тобто підприємництво стає економічною основою відновлення громад [26]

З огляду на важливість підприємництва для розвитку громад, пропонуємо більш детально зупинитись на визначенні цього явища різними економічними школами. Зауважимо, що історично першим з'явилося поняття підприємця, яке пов'язують з французьким банкіром Р. Кантиньоном. Отже, підприємець – це (див. рис. 1.1)

Тобто підприємець стає основою економічної системи, об'єктом наукового пізнання. Завдяки цьому закладається початок досліджень категорії «підприємництво». Пов'язана з ним підприємницька функція стала ототожнюватись з ризиком та невизначеністю [34].

Рисунок 1.1 – Підходи до визначення категорії підприємець [34]

Залежно від дослідницької мети, закордонні науковці трактують підприємництво як комбінацію різних властивостей, а саме:

Рисунок 1.2 – Зарубіжний погляд на визначення підприємництва [34]

Вітчизняні науковці та українське законодавство трактують це визначення наступним чином:

Рисунок 1.3 – Погляди українських науковців на визначення підприємництва [34].

Синонімічним поняттям до підприємництва є «бізнес».

Систематизуючи досвід закордонних колег, які вивчали феномен підприємництва, починаючи з 18 століття, українські науковці виділяють такі характеристики підприємництва:

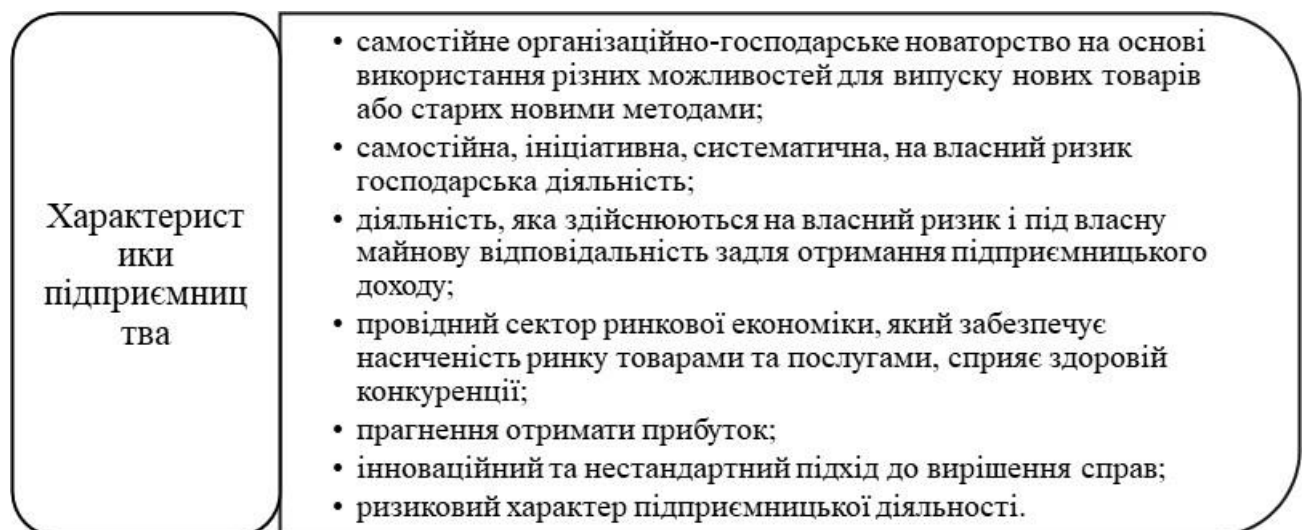

Рисунок 1.4 – Характеристики підприємництва [34]

Ця багатоваріантність трактування категорії «підприємництво» дає підставу стверджувати, що вона є міждисциплінарною. З проведеного аналізу

можна зробити висновок про те, що конкретний науковець розглядає категорію «підприємництво» під якимось своїм, певним кутом зору, акцентуючи увагу на тій чи іншій ознаці підприємницької діяльності (ризиковість, прибутковість, новаторство, інноваційність тощо).

Аналіз наукових підходів дає підставу сформулювати своє визначення категорії підприємництва – це сфера економічної діяльності з метою отримання прибутку, яка забезпечує наповнення ринку товарами та послугами, заохочує здорову конкуренцію та якій притаманні ризик, ініціативність та постійний пошук нових напрямів реалізації свого потенціалу

Сутність підприємництва найбільш повно проявляється у функціях, які воно виконує.

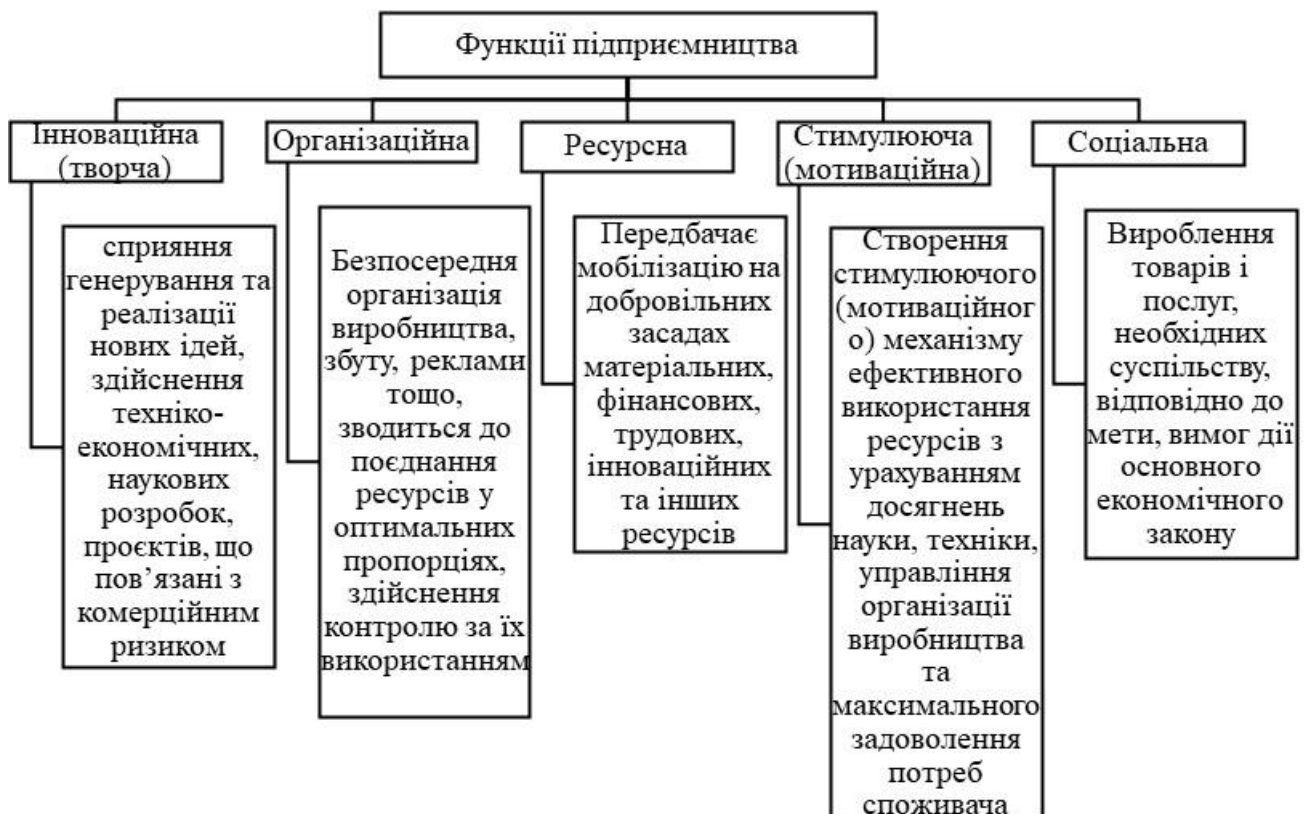

Рисунок 1.5 – Функції підприємництва [30]

З точки зору окремої територіальної громади підприємництво є потужним джерелом зайнятості та доходів її місцевого бюджету, а тому суттєво впливає на її розвиток, оскільки:

Роль підприємництва для розвитку територіальної громади:
• формує доходну частину бюджету, спроможність громади, • економіку вражень, екологічну безпеку громади • зберігає історико-культурну спадщину • сприяє залученню інвестицій • вирішує житлово-комунальні проблеми громад • сприяє розвитку креативності економіки • використовує та модернізує приміщення громадян

Рисунок 1.6 – Роль підприємництва для розвитку ТГ [30]

Тепер доцільно з'ясувати підходи трактування поняття територіальні колективи/громади., які у вітчизняній і світові практиці виступають носіями місцевого самоврядування (МС). Держави мають суттєві розбіжності в організації своїх територіальних колективів, на що впливає низка чинників (історичних, культурних, політико-організаційних тощо). В різних країнах територіальні колективи по різному називаються:

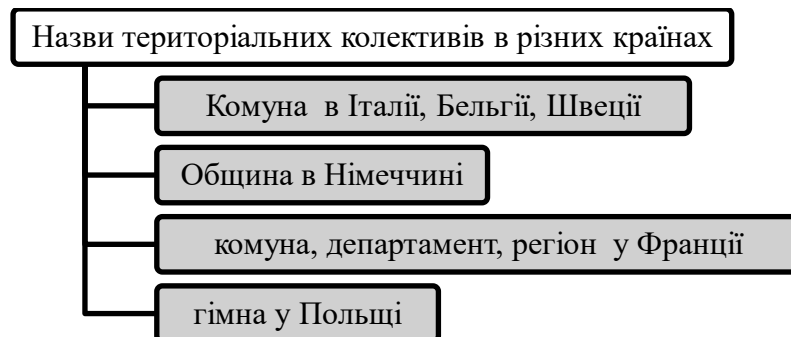

Рисунок 1.7 – Назви територіальних колективів [30]

Економіст Дж. Міллер у 1955 р. після аналізу 94 визначень муніципальних утворень виявив, що не дивлячись на їх відмінності, об'єднавчими ознаками в них є територія, соціальна взаємодія і загальний зв'язок. К. Іонассен виявив наступні спільні риси визначень місцевих колективів:

Інший дослідник - К. Іонассен - виявив у різних визначеннях місцевих співтовариств такі

Спільні елементи у визначеннях місцевих колективів за К. Іонасеном

- населення;
- територіальна база;
- взаємозалежність спеціалізованих частин співтовариства і поділ праці в ньому;
- спільна культура і соціальна система, що інтегрують діяльність його членів;
- усвідомлення жителями єдності і приналежності до співтовариства;
- можливість діяти на корпоративній основі для вирішення місцевих проблем

Рисунок 1.8 - Спільні елементи у визначеннях місцевих колективів за К. Іонасеном [30]

В Україні на офіційному рівні вперше застосовано дефініцію територіальний колектив у Конституційному договорі між ВРУ та Президентом України «Про основні засади організації і функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України» у 1995 р. Конституція України (КУ) замість поняття територіального колективу закріплюється поняття територіальної громади.

Таблиця 1.1 - Визначення територіального колективу та ТГ

Автор	Визначення понять
Гуторова О.О.	Територіальний колектив - колектив людей, об'єднаний за територіальною ознакою
Сунцова О.О.	Територіальний колектив – визнана в праві місцева спілка людей публічного характеру або місцева публічна спілка. Є формою організації місцевої влади [Територіальна громада – це сукупність громадян України, які спільно проживають у міському чи сільському поселенні, мають колективні інтереси і визначений законом правовий статус
Батанов О.В.	Територіальна громада – це первинний суб'єкт місцевого самоврядування, що складається з фізичних осіб – жителів (громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, біженців, вимушених переселенців), що постійно мешкають, працюють на території села (або добровільного об'єднання в спільну громаду кількох сіл), селища або міста, безпосередньо або через сформовані ними муніципальні структури вирішують питання місцевого значення, мають спільну комунальну власність, володіють на даній території нерухомим майном, сплачують комунальні податки та пов'язані індивідуальними територіальними зв'язками системного характеру
Наука радянського будівництва	Розглядала систему рад як єдність органів державної влади, відносячи до них місцеві Ради народних депутатів. Радянська держава розглядалася як універсальна форма політичного об'єднання громадян у особі Рад, що нібито забезпечували реальну участь громадян у державному управлінні як у центрі, так і на місцях

Конституційний договір між ВРУ та Президентом України «Про основні засади організації і функціонування державної влади і МС в Україні на період до прийняття нової Конституції України» від 8 червня 1995 р.	Територіальні колективи громадян - первинні суб'єкти місцевого самоврядування, які проживають у селах (сільрадах), селищах, містах
Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р.	Територіальна громада — жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр

На нашу думку, з перерахованих визначень Батанов найбільш всебічно підходить до розуміння ТГ. Він вважає, що це не просто про територіальний аспект об'єднання мешканців (так вважають Гуторова і Сунцова, та окреслено в ЗУ «Про МС в Україні»), а й окреслює майнову і фінансову основи існування громади (податки, власність громади – комунальна, спільна). За складом громади, то Сунцова туди відносить лише громадян України (а в існуючих реаліях ТГ не вичерпується тільки ними), Батанов же дає вичерпний перелік тих категорій населення, яких можна віднести до жителів громади. Саме тому, на наш погляд, визначення громади Батановим є найбільш повним

Розглянувши сутність понять підприємництва та ТГ, пропонуємо перейти до характеристики механізмів підтримки бізнесу в громадах

1.2. Характеристика підприємництва на місцевому рівні та механізми його підтримки: економічний та організаційний аспект

З огляду на глобалізаційні та децентралізаційні процеси як в державі, так і в світі, актуальними стають зміщення акцентів на розвиток громад та регіонів, а також дослідження впливу таких процесів на економіку держав загалом. Це продиктовано забезпеченням досягнення цілей сталого розвитку, з

окрема, через зростання добробуту та забезпечення зайнятості населення, боротьбу з інфляцією та інші макроцілі. З цієї точки зору роль бізнес-сектору є визначальною, оскільки він здатен впливати на такі сфери розвитку громад, як економічна, соціальна, культурна тощо [33].

В Україні підприємництво представлене різноманітними так званими суб'єктами - суб'єктами підприємницької діяльності (СПД), суб'єктами бізнесу – які згідно чинного законодавства представлені господарськими товариствами, які відрізняються організаційно-правовими формами, масштабами тощо

Для подальшого з'ясування ролі та значення суб'єктів підприємництва (бізнесу) необхідно зупинитись на характеристиці їх видів за масштабом діяльності, адже саме цей чинник впливає на умови оподаткування, отримання державної підтримки тощо. Також від масштабу (розміру) суб'єкта підприємництва залежить його роль/вплив для громади.

Види СПД за розмірами діяльності визначаються українським законодавством, зокрема:

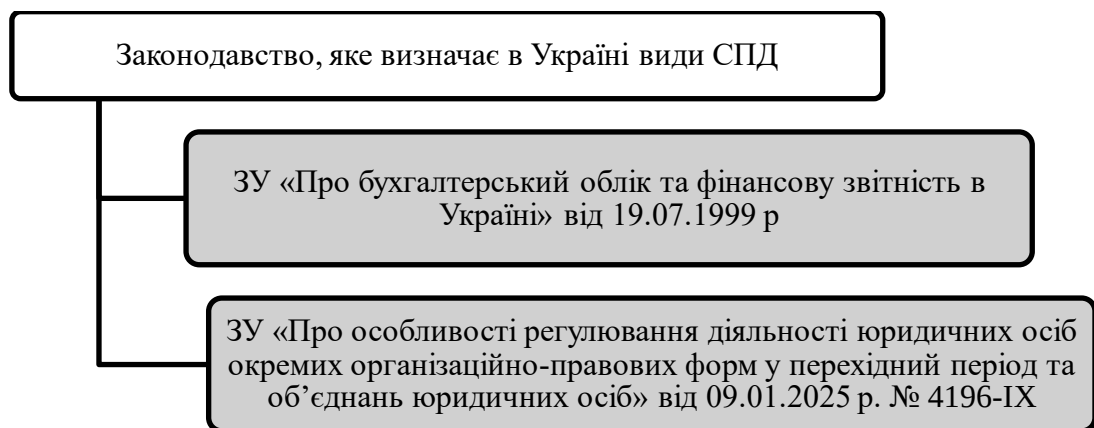

Рисунок 1.9 – Законодавство, яке визначає в Україні види СПД

Обидва ці закони залежно від обсягу отримуваного доходу та кількості працівників поділяють підприємницький сектор на суб'єктів:

- мікропідприємництва
- малого підприємництва
- середнього підприємництва
- великого підприємництва

Проте критерії віднесення того чи іншого суб'єкта до певної категорії в цих законах різні, оскільки залежать від мети, яку переслідує кожен з них. Нижче пропонуємо ознайомитись з цими умовами:

Таблиця 1.2 – Умови віднесення СПД до категорій підприємництва в ЗУ (складено автором)

Критерій	ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	ЗУ «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» №4196
Мета поділу СПД на види	визначають особливості оподаткування підприємств різних видів, ведення бухгалтерії та подання фін. звітності.	Належність до певного виду впливатиме на можливість отримання певних пільг чи преференцій від держави (грантів на розвиток бізнесу).
Мікро підприємництво	балансова вартість активів - до 350 тисяч євро включно; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) - до 700 тисяч євро включно; середня кількість працівників - до 10 осіб включно.	Юр особи та ФОП: середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб обсяг річного доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 млн. євро
Мале підприємництво	балансова вартість активів - до 4 мільйонів євро включно; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) - до 8 мільйонів євро включно; середня кількість працівників - до 50 осіб включно.	Юр особи та ФОП: середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб обсяг річного доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 млн. євро
Середнє підприємництво	балансова вартість активів - до 20 мільйонів євро включно; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) - до 40 мільйонів євро включно; середня кількість працівників - до 250 осіб включно.	Інші юридичні особи та ФОП, які не належать до перерахованих категорій
Велике підприємництво	балансова вартість активів - понад 20 мільйонів євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) - понад 40 мільйонів євро; середня кількість працівників - понад 250 осіб.	Юр особи: середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро

Важливо зазначити, що в розвинутих країнах саме сектор малого і середнього підприємництва (МСП, МСБ) відіграє найістотнішу роль в розвитку держави, а відповідно, й громади. Тому в нашому дослідженні, між іншим, більшу увагу приділятимемо саме цим суб'єктам бізнесу.

Так, у процесі соціально-економічного розвитку ТГ МСБ відіграє ключову роль як детермінанта локальної економічної активності та стійкості.

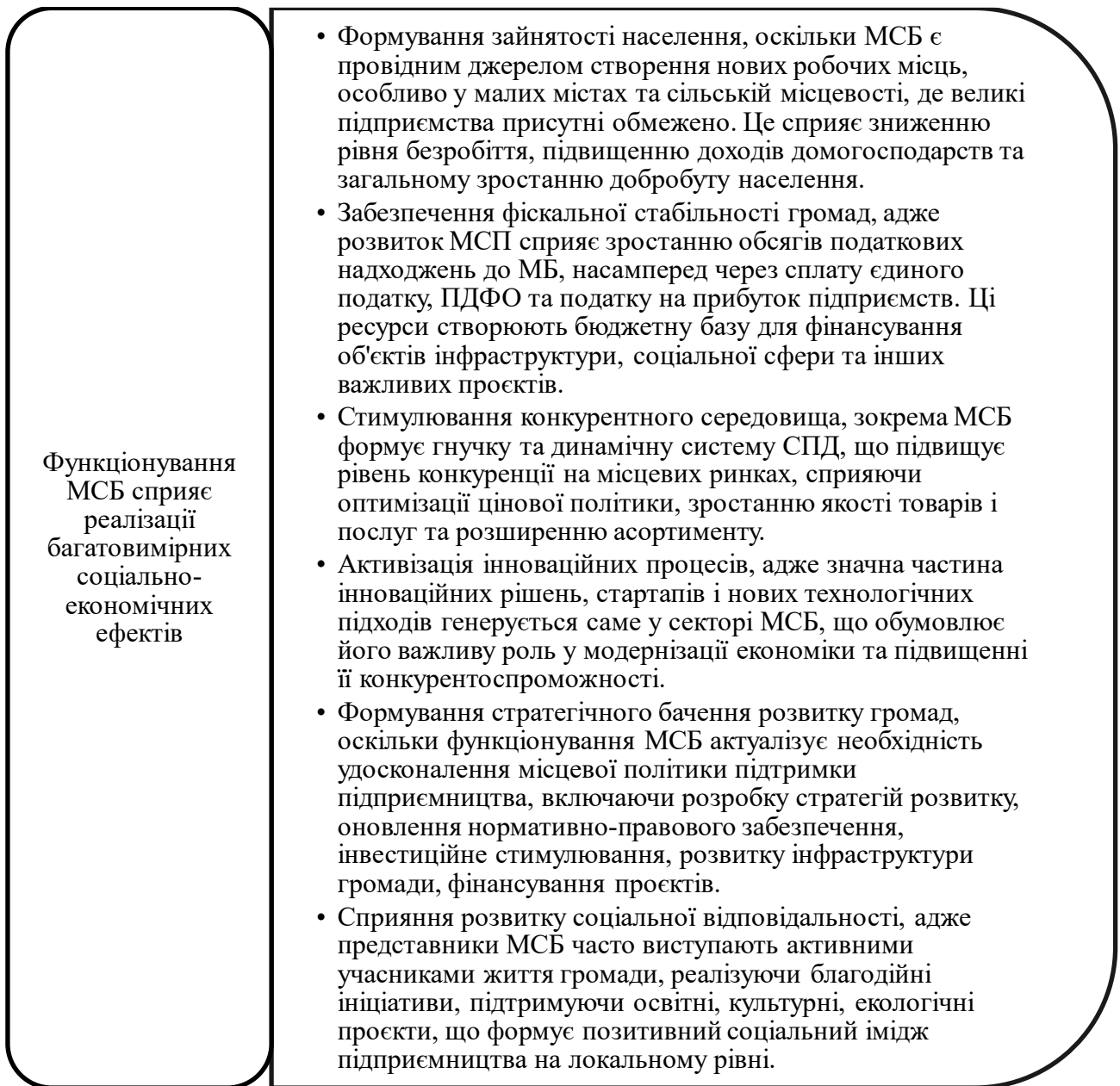

Рисунок 1.10 – Соціально-економічні ефекти від МСБ [33]

Тобто підтримка (як державна, так і з боку громад) бізнесу є запорукою розвитку відповідно держави/громади.

Механізми такої підтримки (з метою детального дослідження) умовно поділимо на:

- економічні (фінансові);
- організаційно-правові (адміністративно-регуляторні).

Нижче розглянемо складові (інструменти) кожного з цих механізмів.

Інструментами фінансової підтримки, які може використовувати, зокрема й ОМС, є наступні [51]:

Грант.	Цей інструмент передбачає надання бізнесу на конкурсних умовах безповоротної фінансової допомоги на реалізацію бізнес-проєкту. В цьому випадку бізнес спершу отримує кошти, а тоді реалізовує проєкт і звітує.
Ваучер.	Цей інструмент передбачає відшкодування бізнесу повної або частини вартості витрачених коштів на реалізацію бізнес-проєкту. Тобто бізнес, який переміг в конкурсі, спершу реалізовує проєкт і звітує, а вже після цього йому може бути повернена частина витрачених коштів.
Відшкодування відсотків за кредитами.	Суть цього інструменту полягає у відшкодуванні банку частини відсотків за кредитом, який бізнес отримує на реалізацію бізнес-проєкту.
Поворотна фінансова допомога.	Цей інструмент передбачає надання бізнесу фінансової підтримки на реалізацію бізнес-проєкту, яку бізнес впродовж певного періоду повертає частинами.
Відшкодування відсотків за кредитами для учасників державної програми “Доступні кредити 5-7-9%”.	Суть цього інструменту полягає в тому, що ОМС відшкодовує банку частину відсотків за кредитом бізнесу, яка не покривається державною програмою “Доступні кредити 5-7-9%”.
Співфінансування бізнес-планів учасників державної грантової програми “єРобота”.	Цей інструмент передбачає надання бізнесу співфінансування на реалізацію бізнес-плану, який переміг в конкурсі державної грантової програми “єРобота”.

Рисунок 1.11 - Інструменти фінансової підтримки підприємництва [51]

Більш конкретно про механізм функціонування кожного з інструментів з рисунку 1.11, а також про їх переваги та недоліки див. Додаток А

Серед фінансових механізмів державної підтримки бізнесу, зокрема МСП, слід відзначити й податкові інструменти. Зокрема, з прийняттям Податкового кодексу (ПКУ), було вдосконалено систему спрощеного оподаткування суб'єктів малого підприємництва через їх поділ на 4 групи платників єдиного податку [44].

Зміни в ПКУ 2015 року в порядку фінансової децентралізації передбачають деякі переваги для платників 1ї групи у розмірі ставок єдиного податку. Так, ця ставка визначається у % до розміру прожиткового міні (з розрахунку для працевздатних осіб) замість міні з/п [6].

Проте зміни в ПКУ передбачають збільшення розміру ставок єдиного податку для платників 4ї групи [44].

Критерієм визначення 1–3-ї груп СГД, які можуть використовувати спрощену систему оподаткування, виступає обсяг доходу, згідно чого:

Віднесення СГД до 1-3 груп:
• до першої групи віднесено ФОП, які не використовують працю найманих осіб, здійснюють виключно роздрібний продаж товарів із торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність із надання побутових послуг населенню й обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 1,0 млн грн (раніше – 150,0 тис грн); • до другої групи – ФОП, які здійснюють господарську діяльність із надання послуг, у тому числі побутових, платникам єдиного податку та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства, за умови, що протягом календарного року відповідають сукупності таких критеріїв: не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають із ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 10 осіб, а обсяг доходу не перевищує 5,0 млн грн (раніше – 1,0 млн грн); • до третьої групи – ФОП, які не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають із ними у трудових відносинах, не обмежена, та юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, у яких протягом календарного року обсяг доходу не перевищує 7,0 млн грн (раніше – 5,0 млн грн).

Рисунок 1.12 – Віднесення СГД до 1-3 груп оподаткування єдиним податком за ПКУ [44]

Платниками податків 4ї групи визначено с/г-товаровиробників, у яких доля с/г-товаровиробництва за попередній податковий рік складає/перевищує 75% (раніше вони сплачували фіксований сільськогосподарський податок) [44].

Серед інструментів фінансової (податкової) підтримки бізнесу можна ще виділити так звані непрямі заходи, що регулюються ПКУ.

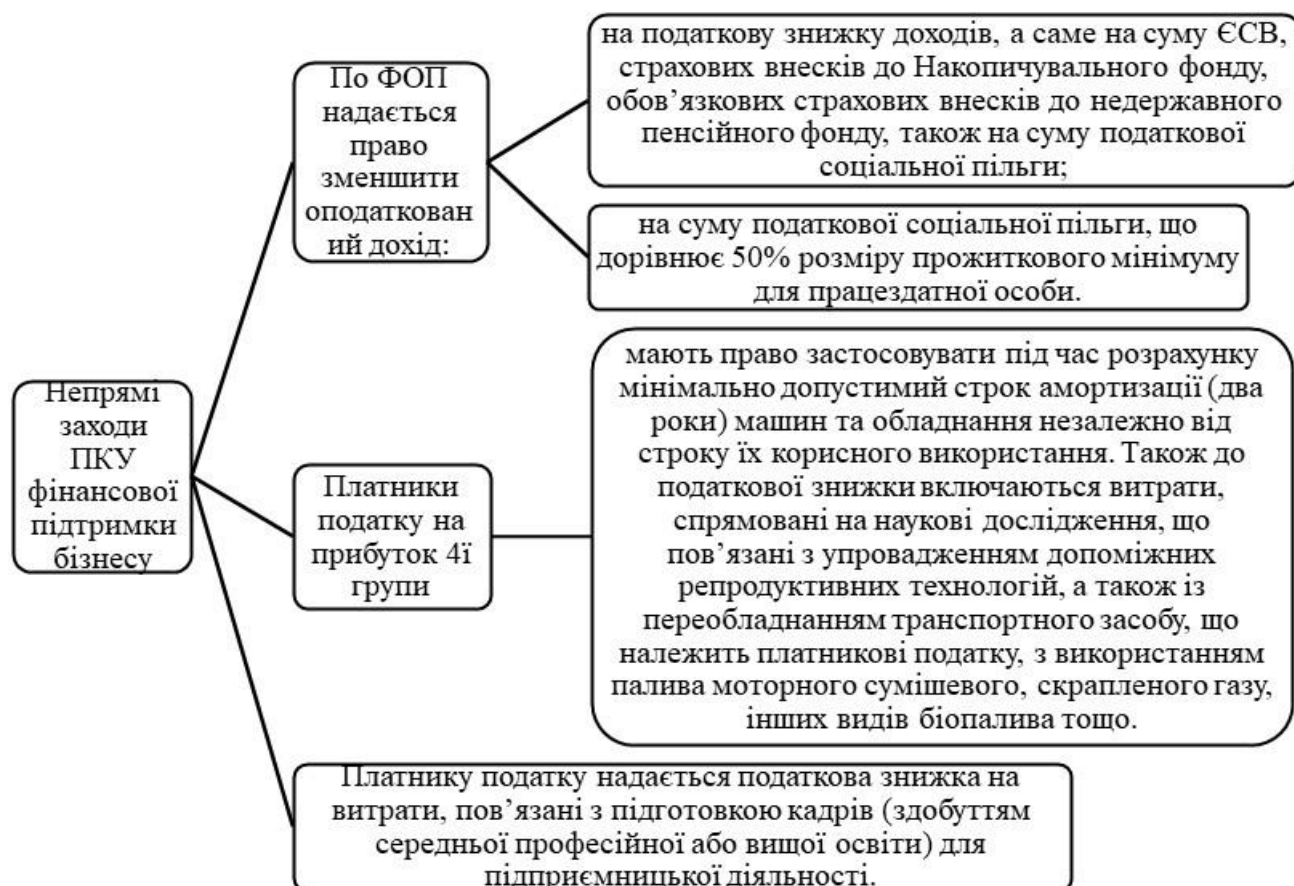

Рисунок 1.13 - Непрямі заходи ПКУ фінансової підтримки бізнесу [44]

Незважаючи на зазначені податкові стимули, податкове адміністрування залишається проблемою для розвитку бізнесу.

Організаційно-правові/регуляторні механізми підтримки підприємництва в ТГ полягають в комбінуванні регуляторних і дерегуляторних заходів у стратегічних видах діяльності [8]. Інструменти таких заходів наведено на рис.1.14.

Серед цих інструментів помітною є інфраструктурна складова підтримки підприємництва. Інфраструктура підтримки МСП в Україні складається з мережі державних/недержавних, громадських, просвітницьких і комерційних організацій, які регулюють діяльність підприємств-надавачів відповідних послуг (освітні, консалтингові тощо), необхідних для розвитку бізнесу, та які забезпечують середовище для нормального виробництва [8].

Рисунок 1.14 - Адміністративні та регуляторні (організаційно-правові) механізми [8]

Науковці виокремлюють такі складові інфраструктури підтримки МСП:

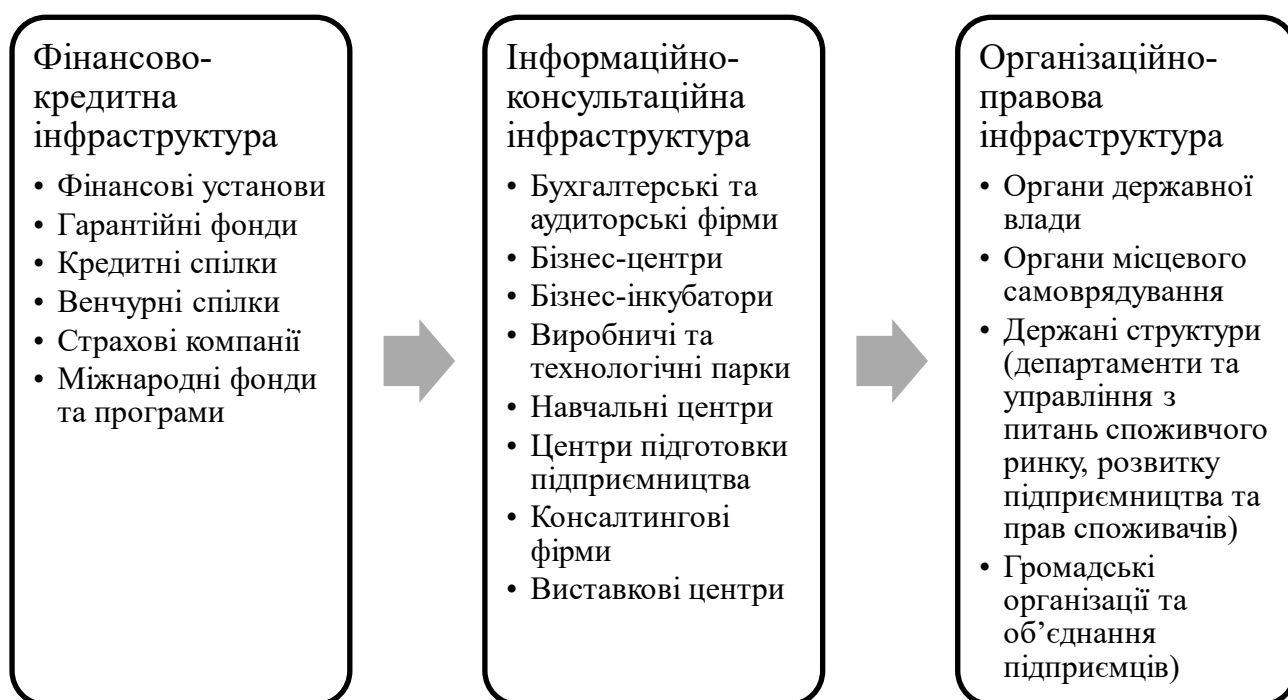

Рисунок 1.15 - складові інфраструктури підтримки МСП [6]

Серед фінустанов основне місце припадає на банки, які надають кредитну підтримку значної частки фінансування потреб МСП.

На об'єкти інфраструктури підтримки МСП покладено завдання щодо сприяння його розвитку.

Упродовж 2023 року ЦНАПів становила понад 4000 точок доступу, 30 з них модернізовані на порталі «Дія».Центри. Також зареєстровано понад 70 інкубаторів, з них реально працює лише 10. Дослідники акцентують на нерозвинутості інфраструктури підтримки МСП та територіальній нерівномірності розвитку підприємництва [6].

Розгалуженість створеної державою інфраструктури МСП (передбачає аналіз та оцінку кількості інфраструктурних об'єктів) звикористовується як маркер оцінки рівня державної підтримки МСП. Також наразі активно розвиваються об'єкти інноваційної інфраструктури [6].

Щодо правових механізмів підтримки розвитку підприємництва, пропонуємо детально зупинитись на них в наступному підрозділі.

1.3. Правові механізми підтримки розвитку підприємництва

Правові механізми підтримки підприємництва в Україні регламентуються національним законодавством. Пропонуємо нижче розглянути, які аспекти підтримки підприємництва розкриваються в тому чи іншому нормативному документі.

Основним нормативним, який визначає напрями стимулювання підприємництва та окреслює різні форми підтримки МСП є ЗУ «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні». Так, ст.5 зобов'язує ОМС забезпечувати розвиток МСП [26]. До повноважень ОМС в цьому контексті відносяться наступні, які наведено на рис. 1.16.

Також вказаний ЗУ регламентує зокрема можливість надання з боку ОМС підтримки у формі фінансування МБ (ст. 16) на розвиток місцевого бізнесу.

Повноваження ОМС щодо підтримки МСП	• визначення пріоритетів та видів державної підтримки суб'єктів МСП з урахуванням загальнодержавних пріоритетів; • участь у розробленні проектів регіональних та місцевих програм розвитку МСП, їх затвердження та забезпечення виконання з урахуванням загальнодержавних пріоритетів, національних і місцевих соціально-економічних, екологічних, культурних та інших особливостей, здійснення моніторингу виконання таких програм; • сприяння формуванню інфраструктури підтримки МСП; • сприяння діяльності громадських організацій, що представляють інтереси суб'єктів МСП; • утворення консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів у сфері розвитку МСП.
-------------------------------------	--

Рисунок 1.16 - Повноваження ОМС щодо підтримки МСП [26]

Основними видами такої підтримки визначено [26] :

Види підтримки ОМС місцевих суб'єктів підприємництва
• часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктів МСП; • часткова компенсація лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями; • надання гарантії та поруки за кредитами суб'єктів МСП; • надання кредитів, у тому числі мікрокредитів, для започаткування і ведення власної справи; • надання позик на придбання і впровадження нових технологій; • компенсація видатків на розвиток кооперації між суб'єктами МСП та великими підприємствами; • фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій; • інші види не забороненої законодавством фінансової державної підтримки.

Рисунок 1.17 - Види підтримки ОМС місцевих суб'єктів підприємництва

Закон передбачає можливість для ОМС, ОБВ, рад утворювати неприбуткові організації з метою організації підтримки МСП – місцеві фонди підтримки підприємництва (ст. 17). Їх співзасновниками можуть бути й юридичні та фізичні особи [26].

ЗУ ще передбачається, що ОМС повинні забезпечувати надання інформаційної підтримки МСП, зокрема й інформувати про державну підтримку [26].

Податковий кодекс України (ПКУ) теж є важливим в контексті регулювання розвитку підприємництва. Він забезпечує правове унормування використання податкових механізмів впливу на всіх суб'єктів господарювання, зокрема, власне на підприємницький сектор (встановлення переліку загальнодержавних та місцевих податків і зборів, визначення елементів оподаткування по кожному з них, процедур адміністрування податків тощо).

ПКУ розмежовує всіх платників на мікропідприємства, малі, середні та великі залежно від обсягу отриманого доходу та кількості працівників, які одночасно перебувають з таким платником у трудових відносинах (див. табл. 1.2).

Крім того, як нами вже зазначалось в підрозділі 1.2, ПКУ встановлюються і регламентується спрощена система оподаткування суб'єктів МСП через можливість сплати єдиного податку. Суб'єкти-«спрощенці» розподіляються кодексом на чотири групи платників єдиного податку (див. рис. 1.12) залежно від обсягу доходу та кількості працівників.

ПКУ також визначаються окремі випадки для ФОП, коли вони можуть зменшити свій оподаткований дохід, а також випадки, коли можна отримати податкову знижку (зокрема, платникам, віднесеним до 4ї групи). Це нами зазначалось вище на рис.1.13.

Також суттєва низка питань з підтримки підприємництва донедавна регламентувалась нормами Господарського кодексу України. Із втратою ним своєї чинності 28.08.2025 р., йому на заміну було прийнято ЗУ «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 09.01.2025 р. № 4196-ІХ. Звісно, що норми цього ЗУ стосуються в більшості суб'єктів-юридичних осіб державної, комунальної форм власності, проте окремі положення регламентують й СПД. Зокрема, ст.2 визначає поняття господарської діяльності, а також регламентує критерії, за якими всі СГД поділяються на види [37] (див. табл. 1.2). Нами цей аспект описано в попередньому підрозділі 1.2.

Наступний закон - ЗУ «Про засади державної регіональної політики» передбачає низку положень, які важливе значення для розвитку МСП [26].

Зокрема, визначається, що документи ДРП розробляються із застосуванням територіально-орієнтованого та безпекового підходу. Ці підходи передбачають визначення 13 функціональних типів територій. Залежно від типу, до якого відноситься дана територія, вона може отримувати певні додаткові стимули для розвитку в себе МСП [26]

Законом запроваджено регламентацію понять «місцева програма розвитку» та «проект місцевого розвитку».

Місцева програма розвитку	Проект місцевого розвитку
комплекс взаємопов'язаних завдань та заходів довготривалого характеру, спрямованих на досягнення визначених стратегією розвитку ТГ цілей, оформлений як документ, що затверджується відповідною сільською, селищною, міською радою та реалізується через проекти місцевого розвитку, об'єднані спільною метою.	комплекс взаємопов'язаних заходів для розв'язання окремих проблем розвитку ТГ, спрямованих на досягнення цілей, визначених стратегією розвитку громади та/або планом відновлення та розвитку ТГ.

Рисунок 1.18 – Визначення програми і проекту місцевого розвитку [26]

З метою планування розвитку ТГ всі ОМС зобов'язані затверджувати власні стратегії розвитку ТГ з урахуванням тих пріоритетів, що окреслено ДСРР України та відповідними РСР. Їх реалізація відбувається на основі планів заходів (ПЗ) з реалізації. Такі ПЗ повинні затверджуватись відповідною місцевою радою [26].

ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 26) визначає, що місцевий економічний розвиток (МЕР) визначається виключною компетенцією місцевих рад [26]. Діяльність щодо МЕР передбачає підтримку розвитку та сприяння МСП, зокрема:

Діяльність рад щодо підтримки розвитку МСП
• затвердження місцевих програм розвитку, серед іншого мова може йти про програму розвитку МСП; • прийняття рішень щодо надання відповідно до чинного законодавства пільг по місцевих податках і зборах, а також земельному податку; • прийняття рішень щодо відчуження відповідно до закону комунального майна; затвердження місцевих програм приватизації, що дозволяє МСП користуватися цим майном (оренда або придбання) для ведення бізнесу; • прийняття рішення про здійснення ДПП щодо об'єктів комунальної власності, у тому числі на умовах концесії, що забезпечує зацікавленим компаніям брати участь у проєктах ДПП; • вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин, тобто МСП має можливість орендувати чи викупляти земельної ділянки для підприємницької діяльності; • вирішення відповідно до закону питань про надання дозволу для СПД на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення; • затвердження в установленому порядку місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови відповідних населених пунктів, іншої містобудівної документації, яка повинна враховувати потреби МСП в розвитку; • прийняття рішень, пов'язаних із створенням спеціальних вільних та інших зон, зокрема й інвестиційних зон, наприклад індустриальних парків, які є найкращою формою для ведення бізнесу.

Рисунок 1.19 - Діяльність рад щодо підтримки розвитку МСП [26]

Повноваженнями виконкомів сільських, селищних, міських рад в контексті виконання завдань щодо МЕР Закон виділяє:

Повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад щодо МЕР	• підготовка програм соціально-економічного та культурного розвитку сіл, селищ, міст, цільових програм з інших питань, подання їх на затвердження ради, організація їх виконання; подання раді звітів про хід і результати виконання цих програм; • забезпечення збалансованого економічного та соціального розвитку відповідної території, ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів; • забезпечення складання балансів фінансових, трудових ресурсів, грошових доходів і видатків, необхідних для управління соціально-економічним і культурним розвитком відповідної території...; • попередній розгляд планів використання природних ресурсів місцевого значення на відповідній території, пропозицій щодо розміщення, спеціалізації та розвитку підприємств і організацій незалежно від форм власності, внесення у разі потреби до відповідних ОВВ пропозицій з цих питань; • залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності до участі в комплексному соціально-економічному розвитку сіл, селищ, міст, координація цієї роботи на відповідній території;
--	---

Рисунок 1.20 - Повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад щодо МЕР [26]

До відання виконкомів місцевих рад також Закон відносить сприяння здійсненню інвестиційної діяльності в даній громаді. В контексті розвитку МСП важливими є такі аспекти [26]:

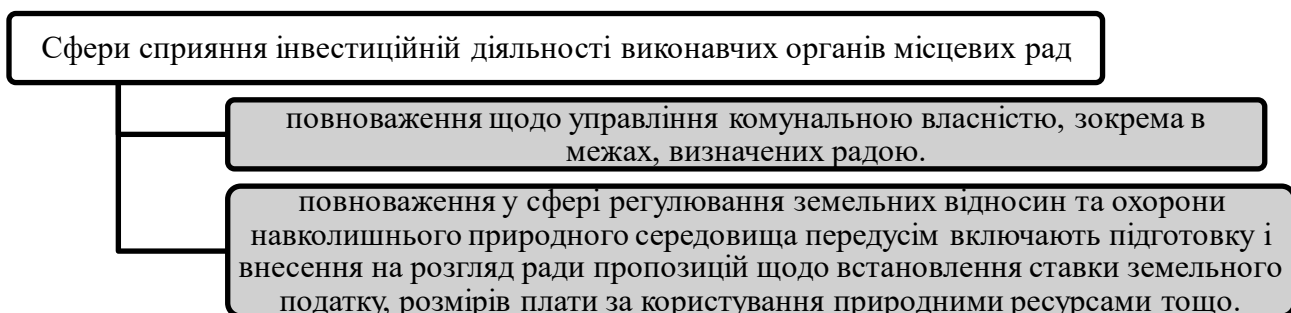

Рисунок 1.21 - Сфери сприяння інвестиційній діяльності виконавчих органів місцевих рад [26]

Тобто повноваження виконкомів розповсюджуються на всі сфери економіки громади – будівництва, транспорту, ЖКГ тощо.

Важливими в контексті МЕР є повноваження в галузі зовнішньоекономічної діяльності. Так згідно ст. 35 закону, до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать [26]

Повноваження виконавчих органів в галузі зовнішньоекономічної діяльності в контексті МЕР
• сприяння зовнішньоекономічним зв'язкам підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, незалежно від форм власності; • сприяння у створенні на основі законодавства спільних з іноземними партнерами підприємств виробничої і соціальної інфраструктури та інших об'єктів; залучення іноземних інвестицій для створення робочих місць. • Серед повноважень сільського, селищного, міського голови в контексті МЕР варто зазначити такі: • забезпечує підготовку на розгляд ради проектів програм соціально-економічного та культурного розвитку, цільових програм з інших питань; • бере участь у здійсненні державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності в межах та у спосіб, встановлені Законом України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності".

Рисунок 1.22 - Повноваження виконавчих органів в галузі зовнішньоекономічної діяльності в контексті МЕР [26]

Висновок до розділу 1

Саме підприємницький сектор є основним наповнювачем місцевих бюджетів, формує робочі місця, спряє розвитку інфраструктури громад. В свою чергу, для підприємця ТГ – не тільки про місце розташування його бізнесу, а ще й багато в чому – й про середовище перебування його працівників (зокрема й потенційних), споживачів, інвесторів тощо. А тому, працюючи на громаду, підприємець певним чином інвестує в майбутнє свого бізнесу [30]. Громади, які це розуміють і підтримують сектор підприємництва, здатні будувати в себе успішну економіку, генерувати робочі місця, нарощувати експорт. Як наслідок – податкові надходження ростуть і можна вкладати у розвиток (відновлення) соціальної інфраструктури. Молодь в таких громадах більш охочіше залишається будувати своє майбутнє і знову вкладатись у розвиток ТГ. Аналіз наукових підходів дає підставу сформулювати своє визначення категорії підприємництва – це сфера економічної діяльності з метою отримання прибутку, яка забезпечує наповнення ринку товарами та послугами, заохочує здорову конкуренцію та якій притаманні ризик, ініціативність та постійний пошук нових напрямів реалізації свого потенціалу

Механізмами економічної (фінансової) підтримки, які може використовувати, зокрема й ОМС, є гранти ваучери, відшкодування % за кредитами, поворотна фін допомога, програма Доступні кредити 5-7-9, державна грантова програма еРобота. Також це податкові інструменти, регламентовані ПКУ: спрощена система оподаткування та непрямі заходи.

Організаційно-правові/регуляторні механізми підтримки підприємництва в ТГ полягають в комбінуванні регуляторних і дерегуляторних заходів у стратегічних видах діяльності [8]. Інструментами таких заходів є спрощення регуляторних процедур, децентралізація в частині розширення повноважень ТГ, антикризові стратегії регіонального розвитку. Серед цих інструментів помітною є інфраструктурна складова підтримки підприємництва: інституції фінансово-кредитної, інформаційної та організаційно-правової інфраструктури

2 АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРУ М. КРИВОГО РОГУ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА МІСЦЯХ

2.1 Європейський досвід підтримки підприємництва

Беручи до уваги розглянуті в попередньому розділі переваги підприємництва, варто сказати, що в розвинених країнах істотна увага надається розвитку саме сектору малого підприємництва (МП). Політика підтримки МП здійснюється з метою урівноваження інтересів держави та бізнесу. Як показує європейський досвід, запорукою успішного розвитку МП є стабільна та всебічна державна підтримка. Тому допомога держави МП у такий складний період, який наразі проживає Україна, здатне забезпечити умови для покращення економіки як місцевого рівня, так і країні загалом [49].

Практично в усіх країнах ЄС держава провадить активну політику щодо підтримки розвитку сфери підприємництва. У поняття державної підтримки МП вкладають будь-які дії держави, спрямовані на фінансове сприяння в інтересах СГД і які формують для цих суб'єктів низку переваг як прямого, так і прихованого характеру та можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті. Фінансування такої підтримки суб'єктам підприємництва здійснюється коштами державного та/або місцевого бюджету – при цьому, якщо така підтримка надається у формі податкових пільг, доходна частина відповідного бюджету зменшується. Або така підтримка можлива за кошти державних підприємств та організацій [49].

Для оцінки рівня підтримки/стимулювання МП використовують низку т.зв. критеріїв підтримки. Кожна країна має свої, важливі для неї, критерії підтримки, форми і методи такого стимулювання. Залежно від цього країни визначають якусь свою систему сприяння розвитку підприємництва. Акцент може робитись на одному чи декількох критеріях одразу [49].

Країни Європи успішними робить той факт, що вони усвідомлюють цінність МП для своєї економіки, а тому використовують всі доступні їм важелі з підтримки розвитку підприємницького сектору [49]

Нижче в таблиці наведено порівняльну характеристику показників підтримки МП

Таблиця 2.1 - Класифікація країн за особливостями підтримки МП [49]

Критерій підтримки	Рівень підтримки		
	Сильна підтримка	Помірна підтримка	Слабка підтримка
1. Державна підтримка (наявність діючих про грам і проектів державної підтримки)	Великобританія, Данія Фінляндія, Швеція	Польща, Чехія, Хорватія, Словаччина	Білорусь, Молдова, Україна
2. Розвиток інфраструктури	Швейцарія, Німеччина	Польща, Чехія, Угорщина	Білорусь, Молдова, Україна
3. Ресурсний потенціал	Україна, Білорусь, Польща, Чехія	Іспанія, Франція	Швейцарія, Німеччина
4. Міжнародна підтримка (іноземні капіталовкладення)	Франція, Німеччина, Швейцарія	Білорусь, Україна, Польща, Чехія	Греція, Іспанія, Словенія, Хорватія
5. Правовий захист інтересів	Швейцарія, Данія, Німеччина	Польща, Словаччина, Чехія	Білорусь, Молдова, Україна
6. Рівень інноваційного потенціалу	Німеччина, Великобританія	Україна, Білорусія, Чехія	Угорщина, Болгарія
7. Інформаційна підтримка	Великобританія, Швеція, Данія	Країни Західної Європи	Білорусь, Молдова, Україна
8. Рівень бізнес-середовища	Великобританія, Франція	Польща, Словаччина, Чехія	Білорусь, Молдова, Україна
9. Фінансово-кредитна підтримка	Франція, Німеччина	Польща, Угорщина, Болгарія	Хорватія, Кіпр, Фінляндія, Греція, Україна

Таблиця засвідчує що підприємницький сектор європейського простору забезпечено державною підтримкою доволі помірно. Цьому сприяє законодавча база, яка регламентує в них питання підтримки СМП як державою, так і недержавними контрагентами. Тобто такого ступеня підтримки цілком достатньо для безперешкодного розвитку СМП та їх прибуткового функціонування на ринку [49]

Перевагами України є наявний перспективний ресурсний та інноваційний потенціал, що говорить про неабиякі перспективи. Проте решта показників

підтримки МП знаходиться на найнижчому рівні, що показує невміння раціонально використовувати наявний потенціал та хитку конкурентну позицію [49].

Оскільки ми ставимо задачу досягнути рівня розвитку країн ЄС, то досвід Європи можна використати при коригуванні власної законодавчої бази щодо підтримки МП, програмування розвитку бізнесу, удосконалення існуючої регуляторної політики по МП тощо [49] .

Цікавим є приклад таких країн із одного сектору з нами – Чехії, Польщі, Словаччини, Угорщини. За однакового з Україною потенціалу, вони змогли знайти вірні орієнтири для свого розвитку. Тому цей досвід може бути цікавим нам з точки зору його адаптації в наші реалії для підвищення ефективності розвитку сектору МП. Головними перешкодами в розвитку українських МП є високий ступінь ризиковості ведення бізнесу, непередбачуваність, проблеми з пошуком фінансування, а також неналежна державна підтримка при проблемах бізнесу [4] 9.

Наразі найбільшими за обсягами фінансування програмами підтримки МСП в країнах ЄС є програми COSME, HORIZON та SME Facility

Нижче дамо характеристику кожній з програм.

COSME - це програма із загальним бюджетом 2,3 млрд. євро. [49]

Цільовими групами, на підтримку яких вона орієнтована, є

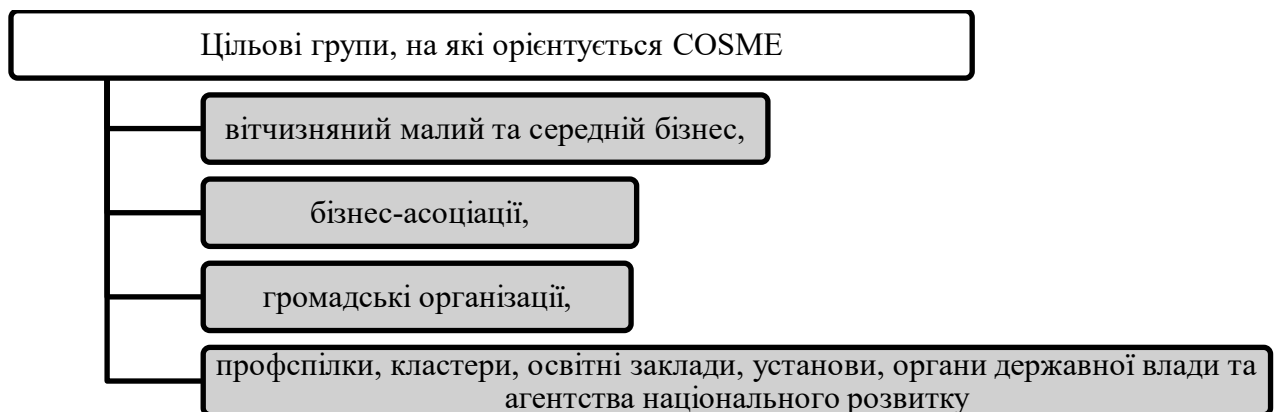

Рисунок 2.1 – Суб'єкти підтримки за програмою COSME [49]

Ця програма реалізується через спеціальний орган - Європейське виконавче агентство з МСП, який і є надавачем коштів підтримки.

Через участь у COSME можна долучитись до різних програм і проєктів, які вона пропонує, зокрема:

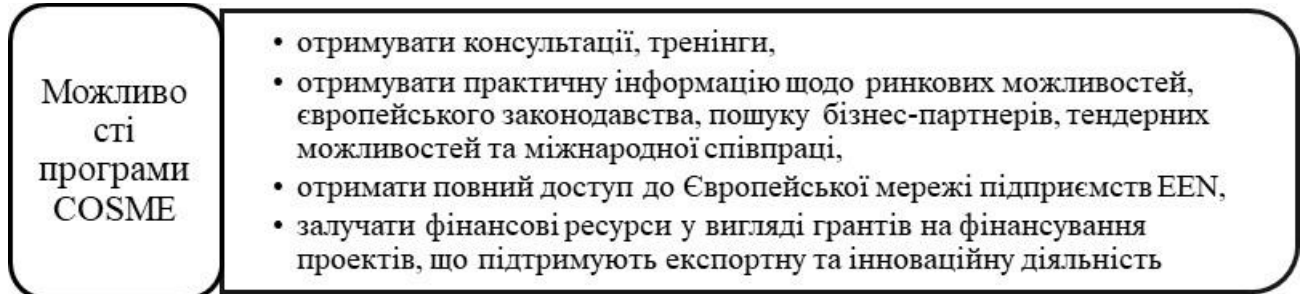

Рисунок 2.2 - Можливості програми COSME [49]

Програма COSME реалізується й в Україні. У нас її підтримка здійснюється через членів Консорціуму EEN-Україна, до складу якого входять такі суб'єкти [49] :

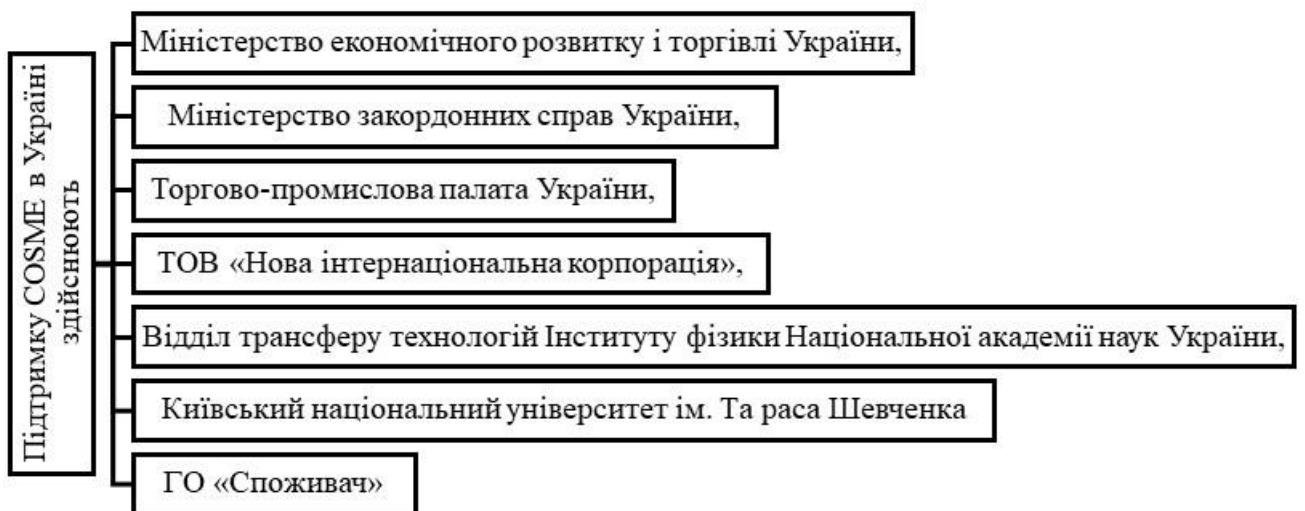

Рисунок 2.3 - Організації, які здійснюють підтримку COSME в Україні

HORIZON – ще одна європейська програма підтримки розвитку СМП. Її бюджет складає 80 млрд. євро. [49]

Програма передбачає підтримку таких категорій суб'єктів:

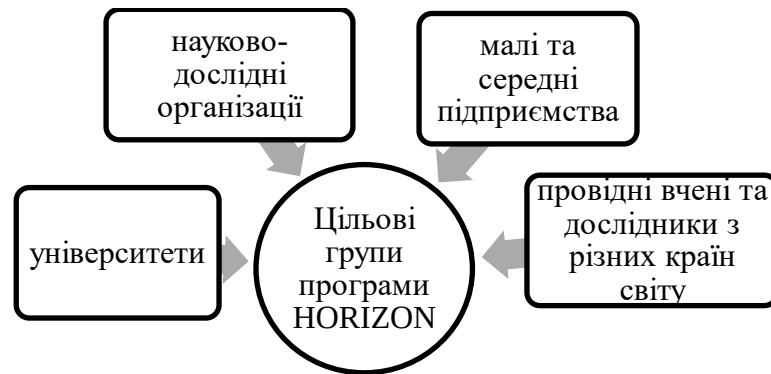

Рисунок 2.4 - Цільові групи, на які розраховано програму HORIZON [49]

Реалізацію програми HORIZON покладено на такі провідні наукові європейські установи:

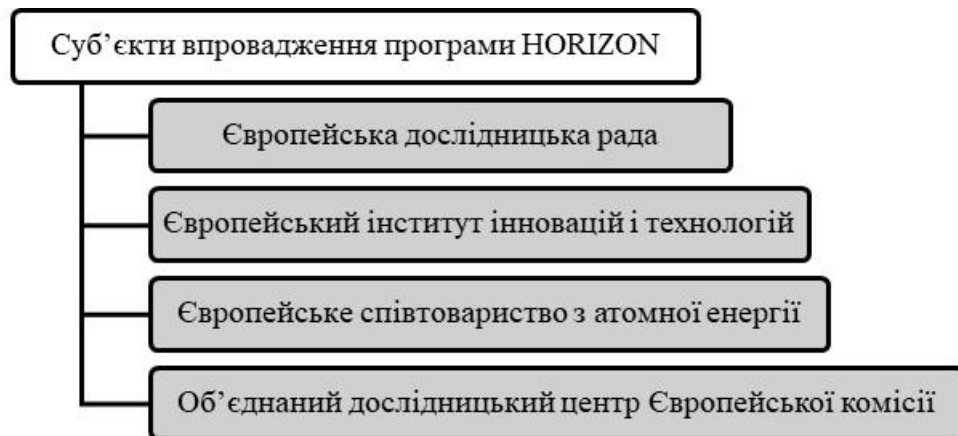

Рисунок 2.5 - Суб'єкти впровадження програми HORIZON [49]

Долучення до програми HORIZON відкриває її учасникам такі можливості, як:

Можливості програми HORIZON
• налагодження зв'язків між науковцями, бізнесом і промисловістю різних країн світу; • доступ до європейських знань, даних, інфраструктури і провідних світових наукових співтовариств; • виведення на міжнародний ринок власних ідей, ноу-хау, технологій; • фінансування проектів в трьох основних напрямках, таких як передова наука, лідерство у промисловості, суспільні виклики

Рисунок 2.6 - Можливості програми HORIZON [49]

Координаторами підтримки програми HORIZON в Україні виступають основні наукові органи – Міністерство освіти і науки, Національна академія наук України [49]

SME Facility є програмою підтримки розвитку МСП із бюджетом в 15,3 млн.євро, а також можливістю здійснення інвестування в обсязі 150 млн. євро

Програма розрахована виключно на підтримку підприємців – суб'єктів МСП через надання в основному допомоги у фінансуванні своїх проєктів і програм. Тобто SME Facility передбачає різноманітні фінансові послуги підприємницькому сектору [49]. Зокрема, це:

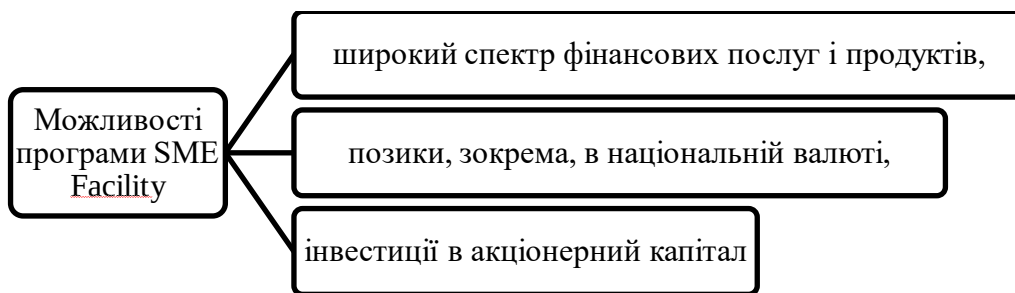

Рисунок 2.7 – Можливості програми SME Facility [49]

Оскільки ця програма – переважно про фінансування та фінансові послуги суб'єктам МСП, то й організаціями, які її впроваджує, виступають провідні фінустанови ЄС. Це:

Фінустанови, які реалізують програму SME Facility
• Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) • Німецький банк розвитку • Європейський інвестиційний банк

Рисунок 2.8 - Фінустанови, які реалізують програму SME Facility [49]

В Україні підтримку програми SME Facility здійснює представництво ЄБРР в Україні [49]

Щодо участі України в міжнародних програмах підтримки суб'єктів МСП, то не варто обмежуватись лише описаними вище (хоча дійсно, ці

наймасштабніші) [49]. Насправді для українських підприємців є доступними 23 програми ЄС, які можна узагальнити на три напрями:

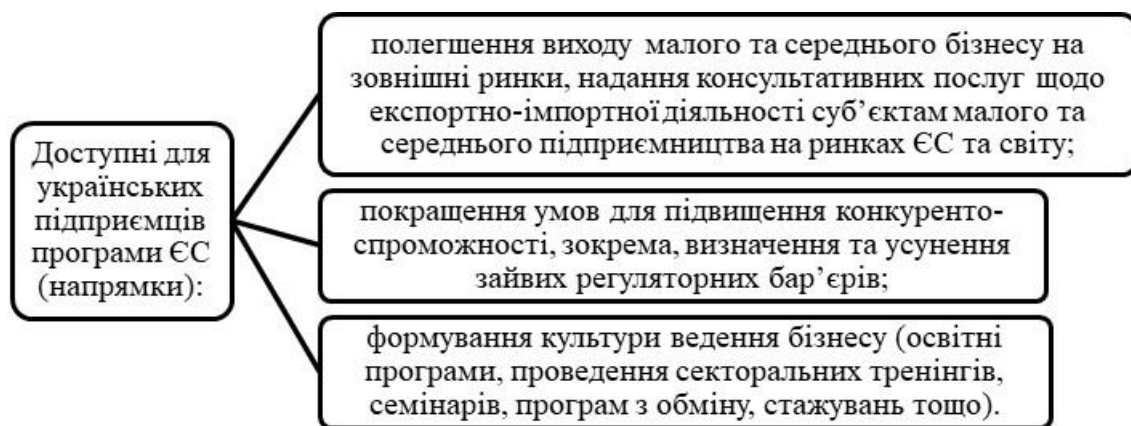

Рисунок 2.9 – Класифікація напрямів програм ЄС, доступних українським МСП [49]

Взагалі, з метою диверсифікації джерел підтримки, українським суб'єктам МСП необхідно брати участь у міжнародних програмах підтримки бізнесу [49].

2.2 Аналіз діяльності підприємницького сектору м. Кривого Рогу

Підприємницький сектор для будь якої громади – це завжди про розвиток, а також про її спроможність та ефективність.

Ефективність діяльності підприємницького сектору для будь якої громади визначається тими податковими надходженнями, які сплачуються у місцевий бюджет і формують основу для спроможності ТГ. В цьому контексті доцільно проаналізувати податкові надходження бюджету м. Кривого Рогу, щоб з'ясувати, наскільки ефективно працює сфера бізнесу міста.

В Кривому Розі бізнес представлено всіма СПД згідно законодавства: мікро-, малим, середнім та великим підприємництвом. Тому при проведенні аналізу податків не будемо виділяти, від суб'єктів якого розміру вони отримані

Динаміку податків наведено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.2 - Динаміка податкових доходів Кривого Рогу (2022-2024 рр.)

Показник	Сума, тис. грн.			Відхилення		Темп росту, %	
	2022 р.	2023 р.	2024р.	2022-2023рр.	2023-2024рр.	2022-2023.	2023-2024.
ПДФО	4450227,2	4366694,7	3688137,1	-83532,5	-678557,6	98,1	84,5
податок на прибуток підприємств комунальної власності	32317,5	55833,7	16331,9	23516,2	-39501,8	172,8	29,3
рентна плата за користування надрами загальнодержавного значення	270866,8	101747,6	223602,2	-169119,2	121854,6	37,6	219,8
акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	5712,5	23412,9	22476,0	17700,4	-936,9	409,9	96,0
акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів	31166,4	88700,9	138376,7	57534,5	49675,8	284,6	156,0
акцизний податок з реалізації ЄГД роздрібною торгівлю підакцизних товарів	275402,1	323311,7	309539,1	47909,6	-13772,6	117,4	95,7
місцеві податки:	2528283,8	3201807,1	4106936,2	673523,3	905129,1	126,6	128,3
податок на майно	2219141,3	2855372,4	3547422,5	636231,1	692050,1	128,7	124,2
туристичний збір	1001,6	1537,1	1552,4	535,5	15,3	153,5	101,0
єдиний податок	308140,9	344897,6	557961,3	36756,7	213063,7	111,9	161,8
екологічний податок та збір за забруднення довкілля	35774,9	31555,2	30407,3	-4219,7	-1147,9	88,2	96,4
податок з власників транспортних засобів	1,0	-1,0	0,0	-2,0	1,0	-100,0	0,0
Всього	7629752,2	8193062,8	8535806,5	563310,6	342743,7	107,4	104,2

Таблиця показує, що податки Кривого Рогу протягом аналізованого періоду постійно приростають: на 7,4% за 2023 рік, та на 4,2% за 2024й. За 2024 рік темпи дещо уповільнюються, але тенденція до зростання податкових надходжень зберігається, що є позитивним.

На таку тенденцію помітно впливає характер динаміки акцизів (усіх груп), які мали суттєві темпи приросту за 2023 рік: зокрема від МСП, які виробляють підакцизну продукцію, приріст склав 309%, від імпорتنих товарів – 185%, від МСП-реалізаторів – 17%. За 2024 рік всі акцизи мали спадну динаміку.

Підприємства великого бізнесу галузі промисловості навпаки, краще спрацювали по податкам у 2024 році – темп росту від надходжень ренти за використання надр склав 220%.

Закріплений ПДФО, від якого суттєво залежить місцевий бюджет, показує стійку спадну тенденцію. Темпи його росту й так менше 100%, ще й щороку знижуються: якщо за 2023 р спад складав 2%, то за 2024 р вже 20%. Таке скорочення надходжень за ПДФО непрямо свідчить про проблеми в підприємницькому секторі міста (скорочення персоналу, або з/п працівників через скорочення виробництв тощо, або навіть закриття СПД).

Місцеві податки, які теж сплачують суб'єкти бізнесу, навпаки, щороку приростають (за 2023 р – на 26%, за 2024 – на 28%). На таку тенденцію має вплив переважно податок на майно, який сплачується всіма підприємцями, які мають у власності нерухомість. Єдиний податок від малого бізнесу за воєнний період приріс приблизно на 60%, що можна трактувати активністю ВПО-підприємців та розширенням ветеранського бізнесу.

Не менш важливим є аналіз структури податкових надходжень криворізького бюджету. Він дозволить виділити ті надходження (відповідно і суб'єкти підприємництва), які найбільше впливають на його наповнюваність.

Структура податків наведена в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Структура податкових доходів Кривого Рогу (2022-2024)

	2022		2023		2024	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %
ПДФО	4450227,2	58,3	4366694,7	53,3	3688137	43,2
податок на прибуток підприємств комунальної власності	32317,5	0,4	55833,7	0,7	16331,9	0,2
рентна плата за користування надрами загальнодержавного значення	270866,8	3,6	101747,6	1,2	223602	2,6
акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	5712,5	0,1	23412,9	0,3	22476	0,3
акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів	31166,4	0,4	88700,9	1,1	138377	1,6
акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів	275402,1	3,6	323311,7	3,9	309539	3,6
місцеві податки:	2528283,8	33,1	3201807,1	39,1	4106936	48,1
податок на майно	2219141,3	29,1	2855372,4	34,9	3547423	41,6
туристичний збір	1001,6	0,0	1537,1	0,0	1552,4	0,0
єдиний податок	308140,9	4,0	344897,6	4,2	557961	6,5
екологічний податок та збір за забруднення довкілля	35774,9	0,5	31555,2	0,4	30407,3	0,4
податок з власників транспортних засобів	1	0,0	-1	0,0	0	0,0
Всього	7629752,2	100,0	8193062,8	100,0	8535807	100,0

Дані свідчать, що бюджетоутворюючими є 2 статті: це закріплений ПДФО та місцеві податки, фіскальна функція яких стала помітною внаслідок реформи бюджетної децентралізації.

ПДФО в криворізькому бюджеті станом на 2022 рік займав практично 2/3 податкових джерел. Проте, чим далі у війну, тим місцевому бізнесу важче його сплачувати: у 2024 р його частка скоротилась до 43,2%., що все одно є суттєвим для місцевого бюджету.

Місцеві податки, платниками яких є весь місцевий підприємницький сектор, складають на 2024 рік майже половину бюджету міста. Їх частка в податках поступово зростала, починаючи з 33% на початку війни. Високі показники питомої ваги МПЗ досягаються в основному завдяки податку на майно через велике охоплення кола платників та об'єктів оподаткування. Його частка на кінець аналізованого періоду становить 41% від всіх податків. Також важливим для оподаткування підприємницького сектору є єдиний податок (6,5% надходжень у 2024 році).

Щодо до механізмів місцевої підтримки підприємницького сектору та підприємницьких ініціатив у Кривому Розі, то варто виділити декілька найбільш використовуваних :

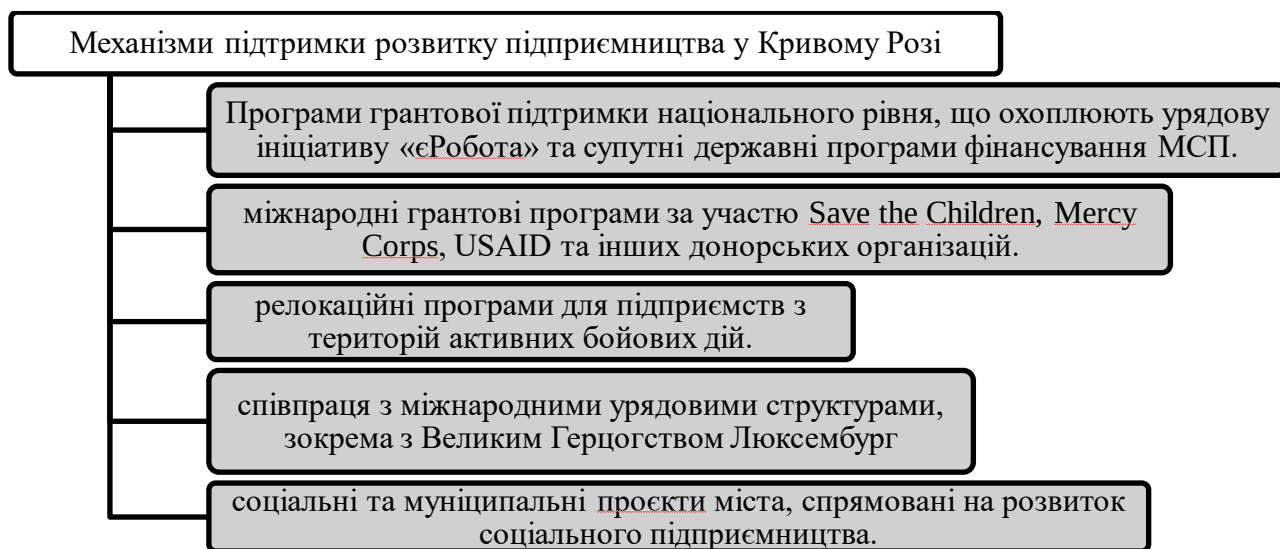

Рисунок 2.10 - Механізми підтримки розвитку підприємництва у Кривому Розі [20, 36]

Далі пропонуємо більш детально зупинитись на характеристиці та аналізі кожної зі складових цього механізму.

Так, в табл. 2.4 наведено динаміку державних грантових коштів у місто.

Програмна підтримка бізнесу через державні грантові джерела демонструє значні темпи приросту протягом 2023-2024 років.

Таблиця 2.4 – Динаміка державних грантових коштів у Кривому Розі за 2023-2024 роки [20, 36]

Показники	2023 рік	2024 рік	Темп приросту, %
Кількість поданих заявок на державні гранти	312	596	+91,0
Кількість схвалених заявок	65	151	+132,3
Обсяг державного фінансування, млн грн	14,0	37,5	+167,9
Кількість створених робочих місць	112	277	+147,3
Середній розмір гранту, тис. грн	215,4	248,3	+15,3
Успішність заявок, %	20,8	25,3	+4,5

За офіційною інформацією урядового проєкту «єРобота», за аналізований період у Кривому Розі було реалізовано 312 грантових заявок у 2023 році та 596 заявок у 2024 році, що на 91% більше минулорічного показника. Це говорить про майже подвійне зростання активності у підприємницькому секторі міста та про зростання обізнаності суб'єктів бізнесу про існування таких програм отримати таку підтримку. З числа цих заяв схвалено на виділення фінансування (взято у роботу) у 2024 році на 132% більше, ніж у попередньому. Тобто пропоновані підприємцями бізнес-плани є більш якісними.

Обсяги виділених коштів по грантам зросли на 168%, що свідчить про зростання вартості пропонованих проєктів під гранти.

За програмою «єРобота» за більш ніж 2 роки існування, надано державної грантової підтримки українському бізнес-сектору на суму 9,3 млрд. грн. З них майже $\frac{1}{2}$ повернуто державі тими самими грантоотримувачами через суми сплачених до бюджетів податкових платежів [20, 36].

Аналіз грантових програм у розрізі галузей міста дозволяє визначити як суто місцеві традиції вкладання, так і оцінити адаптацію місцевих підприємців до викликів війни. Тобто традиційно прибуткові сектори колись проти перспективних секторів зараз у війну.

Таблиця 2.5 – Галузевий розподіл грантових коштів від держави у Кривому Розі у 2024 році [20, 36]

Галузь діяльності	Кількість проектів	% від загальної кількості	Обсяг фінансування, млн грн	% від загального обсягу	Середній грант, тис. грн
Оптова та роздрібна торгівля	47	31,1	12,8	34,1	272,3
Переробна промисловість	18	11,9	11,4	30,4	633,3
Харчування та послуги	34	22,5	9,2	24,5	270,6
Індивідуальні послуги	28	18,5	6,7	17,9	239,3
Аграрний сектор	15	9,9	8,1	21,6	540,0
Спортивні послуги	9	6,0	3,3	8,8	366,7
Всього	151	100,0	51,5	137,3	341,1

У 2024 р. найбільш популярним сектором за кількістю відкритих грантових проектів стала торгівля (оптова та роздрібна). Частка проектів саме в цій галузі становила приблизно третину від загальної їх кількості. Відповідно торгівля є лідером і щодо частки фінансування виділеної під гранти – 34% всіх грантових коштів пішли на фінансування її проектів.

Суттєву частку за кількістю відкритих і профінансованих проектів займає сфера послуг. Так, проекти, відкриті у секторі харчування та послуг складують 22,5% загальної їх кількості, а у сфері індивідуальних послуг – 18,%. Обсяги фінансування склали 24,5% та 18% відповідно.

Грантові проекти в традиційну для Кривого Рогу переробну галузь склали лише 11% їх кількості. Проте середня сума гранту сюди є найвищою – 633 тис. грн. В аграрному та спортивному секторі найменше відкрито таких проектів.

Обслуговують в місті надання і підтримку грантових програм т.зв. відділи/сектори управління проектами у Саксаганському, Металургійному та Центрально-Міському районах. Це робить надання консультацій та супровід учасників державних грантових програм територіально зручним [20, 36]

Другим за популярністю щодо отримання підприємцями Кривого Рогу

фінансової підтримки є міжнародні грантові програми. У місті вони відзначаються широким спектром донорських організацій та специфічними споживачами[20, 36] .

Таблиця 2.6 – Структура міжнародної грантової підтримки міста за 2024 рік [20, 36]

Донорська організація	Кількість проектів	Обсяг фінансування, млн грн	Середній розмір гранту, тис. грн	Цільова аудиторія
Save the Children	32	4,8	150,0	Малий бізнес загального профілю
Mercy Corps	18	3,6	200,0	Постраждалий від війни бізнес
USAID програми	8	2,4	300,0	Інноваційні проекти
Європейські фонди	5	1,8	360,0	Енергоефективність
Інші міжнародні донори	2	1,4	700,0	Спеціалізовані проекти
Всього	65	14,0	215,4	-

У 2024 році міжнародні гранти отримало 65 місцевих проектів (суб'єктів господарювання) на загальну суму 14 млн. грн. Середній розмір такої допомоги міжнародних донорів склав 215,4 тис. грн.

Проект підтримки МП коштами Save the Children розрахований на надання 120 грантів по \$2,500 (у перерахунку на гривні). Призначенням такої допомоги є відкриття власного бізнесу або фінансова підтримка наявного [20, 36]. Цей проект передбачено на період вересень-грудень 2023 р. Від суб'єктів Кривого Рогу було отримано прибіл. 500 заявок, з яких до етапу написання бізнес-планів відібрано 150.

Програма підтримки економічної стійкості України, фінансована коштами міжнародною організацією Mercy Corps. Вона розрахована на суб'єктів МСБ Дніпропетровщини та ВПО регіону, які постраждали від війни. Розрахована така підтримка на відновлення зруйнованого бізнесу або відкриття нового [20, 36]. Максимальна сума такого гранту складає до \$20,000.

Цікавими серед міжнародних грантових програм є ініціативи USAID. Вони мають на меті не тільки пряму фінансову підтримку організацій, а й передбачають проекти розвитку інфраструктури бізнесу. Через таку програму

криворізькі школи мають 2 «Лабораторії цифрового розвитку» та 20 генераторів [20, 36].

Пріоритетами міжнародної грантової підтримки є сприяння бізнесам соціально вразливих підприємців (ветерани, ВПО, жінки тощо) [20, 36].

Релокаційні програми теж є суттєвим напрямом підтримки підприємницьких ініціатив Кривого Рогу. Це заохочення розміщення підприємств із зони бойових дій.

Програма «Релокація бізнесу» в місті має на меті створення сприятливих умов для переміщення виробничих фондів постраждалих підприємств [20, 36].

Таблиця 2.7 – Складові підтримки релокованого бізнесу в Кривому Розі [20, 36]

Напрямок підтримки	Конкретні заходи	Економічний ефект	Термін надання
Економічна вигода	Оренда у 2-3 рази нижча ніж у великих містах	Зниження операційних витрат на 40-60%	Постійно
Підтримка міської влади	Індивідуальний супровід кожного підприємства	Скорочення термінів оформлення на 30%	До 6 місяців
Допомога у зайнятості	Підбір кадрів, перепідготовка, підвищення кваліфікації	Забезпечення 85% потреби в персоналі	До 3 місяців
Грантова підтримка	Супровід у підготовці заявок на національні та міжнародні програми	Підвищення успішності заявок на 40%	Постійно
Соціальна адаптація	Житло, транспорт, медицина, освіта для працівників	Комплексна підтримка переселенців	До 12 місяців
Маркетингова підтримка	Пошук партнерів та ринків збуту, консалтинг	Відновлення 70% бізнес-зв'язків	До 6 місяців

Кривий Ріг є зручним місцем для релокації, оскільки має розвинену промислову інфраструктуру, порівняно дешеву оренду промислових приміщень (ціни у 2-3 рази дешевше, ніж пропонують інші великі міста), та є логістично доступним [20, 36].

Для організаційного супроводу програми в місті створено спеціальну Крос-функціональну групу по проєкту релокації. Вона й координує профільні структури з цього питання та здійснює повний супровід релокованих підприємств [20, 36].

На сайті виконкому КМР створено спеціальний електронний ресурс, де розміщено інформацію про процедуру релокацію, вказані корисні посилання, а також реєстр пропозицій для підприємств-релокантів [20, 36].

За 2024 рік за цією програмою переміщено 23 підприємства до Кривого Рогу, які принесли місту 89,4 млн. грн. Найбільше релоковано підприємств з харчової сфери (7), машинобудування (5) та текстилю (4) [20, 36].

Міжнародні урядові програми щодо розвитку бізнесу міста мають розгалужений спектр програм з різними країнами

Таблиця 2.8 – Міжнародні урядові програми підтримки за 2024-2025 роки [20, 36]

Країна- донор/ Організація	Назва програми	Бюджет, млн євро	Основні напрямки	Термін реалізації
Люксембург	КРИЦЯ: Підтримка відновлення	13,5	Освіта, підприємництво	2024-2027
USAID	Economic Resilience Activity	8,2	Економічний розвиток	2018-2024
USAID	Проект енергетичної безпеки	4,6	Енергетична інфраструктура	2023-2026
Норвегія	Norwegian Refugee Council	2,1	Гуманітарна допомога	2022-2025
Всього	-	28,4	-	-

Найбільш масштабним проектом є «КРИЦЯ: Підтримка відновлення Кривого Рогу та Криворізького району». Бенефіціаром програми є люксембурзька консалтингова компанія PROMAN разом із агенцією розвитку LuxDev. Співфінансує проєкт Велике Герцогство Люксембург. Співпраця почала роботу з квітня 2024 року [20, 36]. Проте вже маємо низку позитивних результатів:

Результати співпраці з Люксембургом по проєкту КРИЦЯ
• заклади освіти міста отримали 16 287 одиниць комп'ютерної техніки, зокрема 12 279 хромбуків для шкіл, коледжів та профтехів, • 541 інтерактивну панель, 619 багатофункціональних пристроїв, • 2 848 потужних комп'ютерів для кабінетів інформатики. • загальна вартість технічного оснащення - понад 8,5 млн євро, що свідчить про значний масштаб інвестування в освітню інфраструктуру. • для створення нових робочих місць Уряд Люксембургу виділив 5 мільйонів євро, при цьому особлива увага приділяється підтримці підприємництва для ветеранів, молоді, жінок та ВПО.

Рисунок 2.11 - Результати співпраці з Люксембургом по проєкту КРИЦЯ [20, 36]

Наразі триває робота щодо написання та подання бізнес-проектів, під які буде виділено кошти для створення робочих місць.

Співпраця міста з USAID складається одразу з декількох напрямків підтримки підприємництва та інфраструктурних проектів. Так, USAID Economic Resilience Activity розрахована на 6 років (2018-2024). Вона передбачає підтримку розвитку сходу України, а саме підтримку МСП, інфраструктури та розвиток ОМС [20, 36].

Соціальні та муніципальні проекти Кривого Рогу мають на меті популяризацію та розвиток соціального підприємництва. Для цього ініціюється створення спеціальної платформи для втілення соціальних ініціатив підприємцями міста [20, 36].

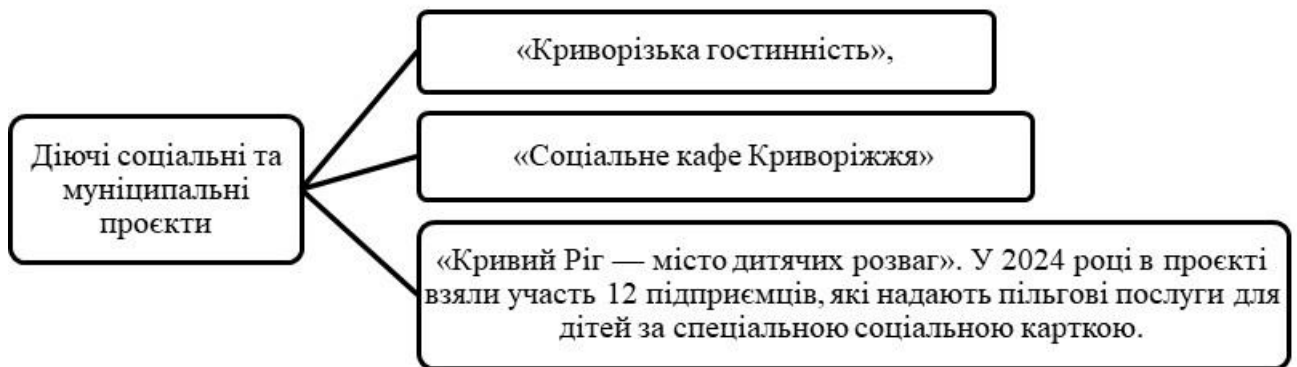

Рисунок 2.12 - Діючі соціальні та муніципальні проекти [20, 36]

Інституційне представництво та організаційний супровід таких проектів у місті здійснює управління розвитку підприємництва виконкому Криворізької міської ради. Управління ініціює проведення підприємцями різноманітних соціальних проектів, здійснює методичний супровід. Також координує взаємодію між суб'єктами-учасниками проекту та здійснює контроль за ефективністю таких ініціатив [20, 36].

2.3. Удосконалення економічних та організаційно-правових механізмів підтримки розвитку місцевого підприємництва в умовах воєнного стану

Повномасштабна війна, в якій Україна перебуває вже 4-й рік, продовжує завдавати величезних за масштабом і сумами втрат для українського підприємницького сектору [13]. Це спричиняє такі негативні наслідки

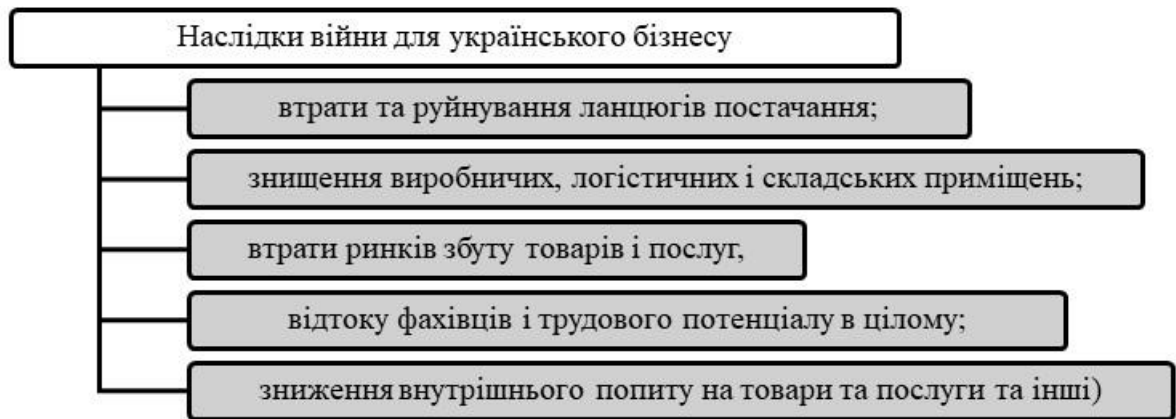

Рисунок 2.13 - Наслідки війни для українського бізнесу [13]

Звісно все це негативним чином позначається й на перспективах розвитку всього бізнесу. Тому підтримка розвитку бізнес-сектору необхідна не тільки з погляду суто економічних категорій (підтримка зайнятості, боротьба з інфляцією, залучення додаткових фінансових ресурсів, ринок тощо). Це потрібно також для забезпечення умов для відновлення країни, її соціально-економічної системи, після війни. Тому наша тематика, тобто використання та удосконалення економічних та організаційних механізмів підтримки бізнесу, залишається як ніколи актуальною [13].

Не зважаючи на активні дії на фронті, проблеми з енергозабезпеченням бізнесу, блокадою судноплавства на Чорному морі маємо таку статистику станом на лютий 2022 р. по жовтень 2023 р. [13]

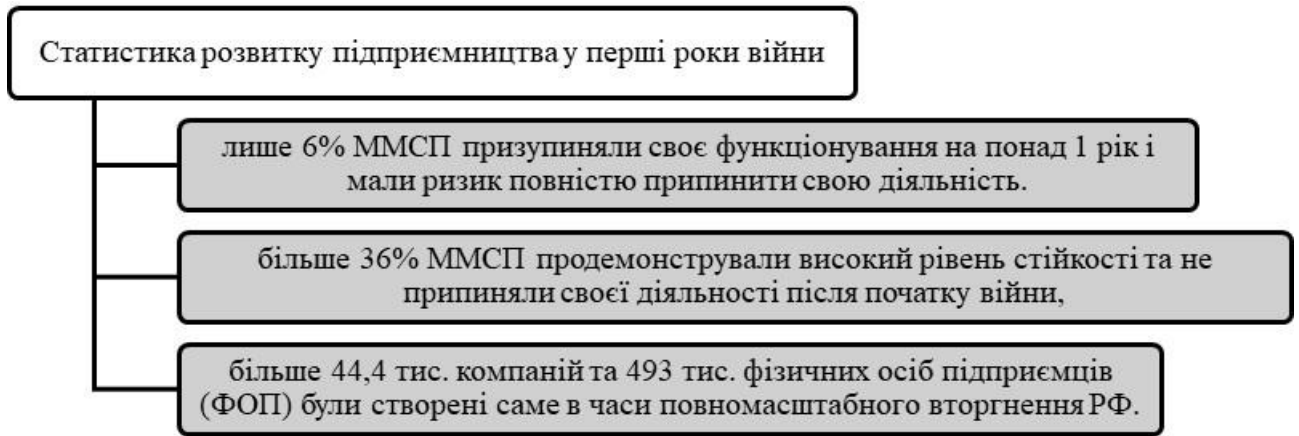

Рисунок 2.14 - Статистика розвитку підприємництва у перші роки війни

Основними, найбільш серйозними перешкодами в процесах відновлення та розвитку бізнес-сектору в Україні, за опитуваннями власників і керівників ММСП [13], є:

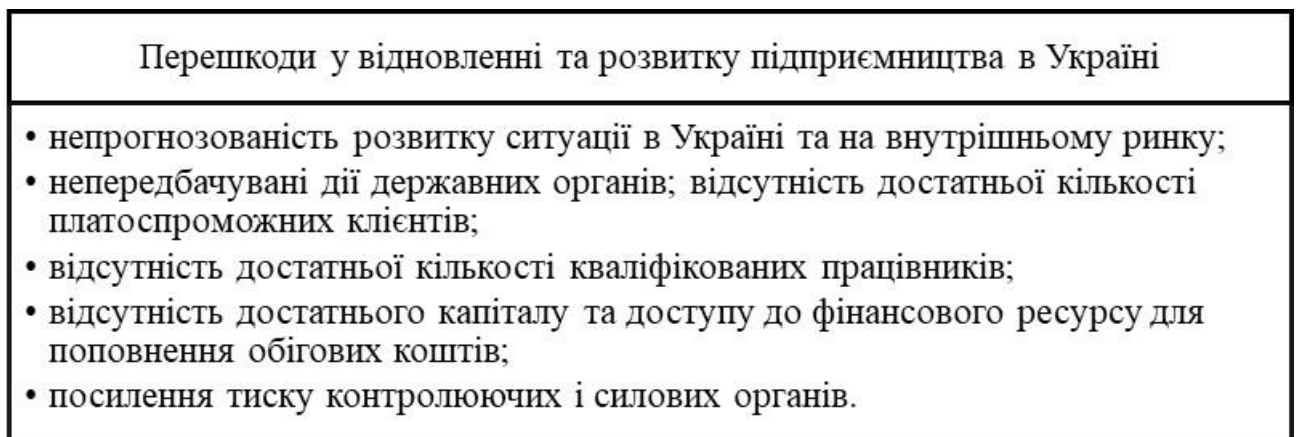

Рисунок 2.15 – Перешкоди у відновленні та розвитку підприємництва в Україні [13]

Проте нікуди не зникають і довгострокові системні проблеми підприємницького сектору, а навпаки, підсилюються

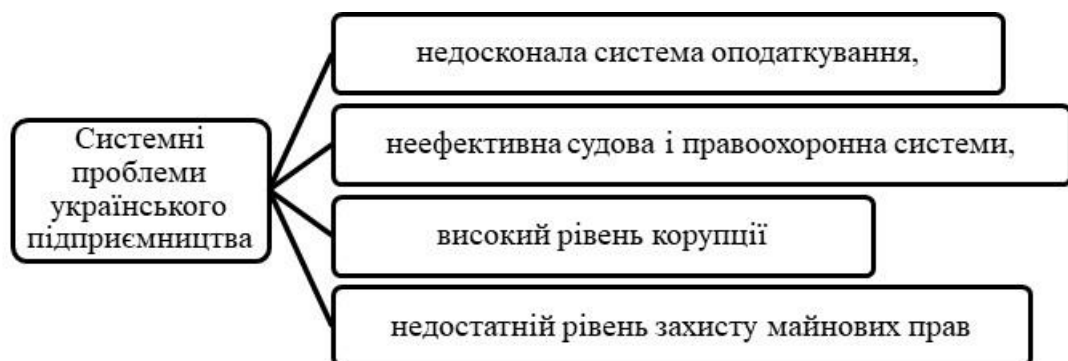

Рисунок 2.16 - Системні проблеми українського підприємництва [13]

Перешкоди і системні проблеми розвитку бізнесу формують негативні очікування у цій сфері та знижують ділову активність МСП [13].

Наявність безперебійно працюючого бізнес-сектору в Україні дозволить не тільки мати достатні за обсягами доходів МБ, а й суттєво зміцнить її обороноздатність. Це можливо, оскільки частина підприємців уже переорієнтувались на потреби забезпечення війни у частині обладнання та товарів подвійного призначення [13].

Та уже чинні у державі програми фіндопомоги, що надається на різних рівнях влади, та міжнародний трек фінансів і грантів, на жаль не забезпечують суб'єктів МСП необхідними обсягами коштів. Це уповільнює відновлення даного сектору економіки та його подальшого розвитку, ускладнює попадання суб'єктів МСП на фінансові міжнародні ринки та знижує їх експорт. В основному на це впливає обмеженість за обсягами надаваних коштів з бюджетів цих програм підтримки МСП. Обмежуються і напрями діяльності бізнесу, на які розповсюджуються ці програми. Також існують певні перешкоди організаційно-адміністративного характеру в оформленні та отриманні коштів.

Саме тому підтримка вітчизняного бізнесу через механізми організаційного та фінансово-економічного характеру повинна бути основним важелем державної регіональної політики. Ясно, що зараз бізнес-середовище не здатне буде самотійно долати виклики війни і проблеми, які накопичувались у сфері роками. У цих умовах визначальним є об'єднання зусиль влади усіх рівнів, самих СПД та міжнародних партнерів. Тільки так вбачається можливість відродити вітчизняний бізнес через співробітництво, фінансову підтримку, чесне партнерство, заохочення інвестиційної діяльності, відновлення та розвитку ланцюгів постачань [13].

Що вже зроблено.

Ще до початку війни було відзвітовано про закінчення виконання Стратегії розвитку МСП в Україні на період до 2020 року [13]. Цей документ окреслював 6 пріоритетних напрямів розвитку підприємництва:

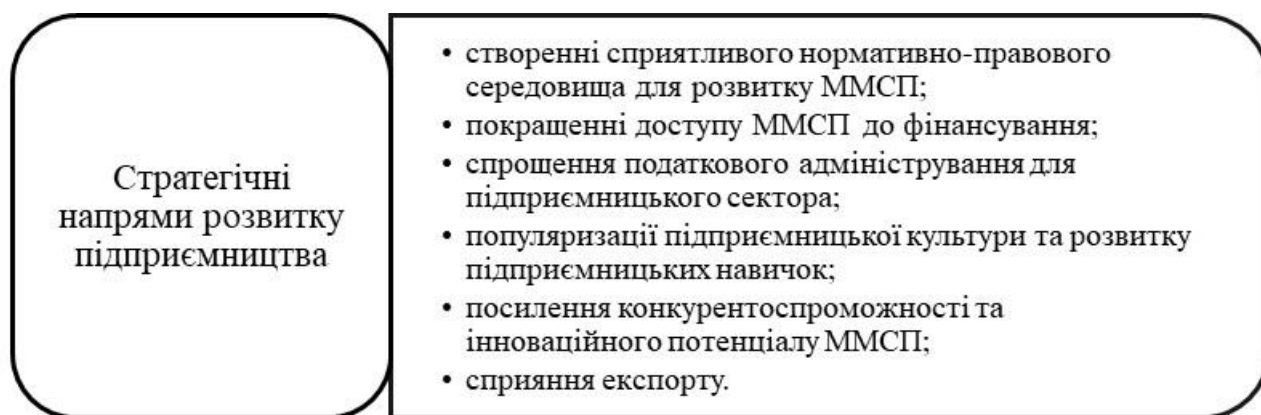

Рисунок 2.17 - Стратегічні напрями розвитку підприємництва [13]

За оцінками ОЕСР у рамках оцінювання процесу впровадження пунктів даної стратегії та ключових ініціатив зроблено певні висновки. А саме виявлено, що реалізація пунктів Стратегії покращила умови для розвитку вітчизняних ММСП. До того ж, до 2020 року при впровадженні стратегії було досягнуто [13]:

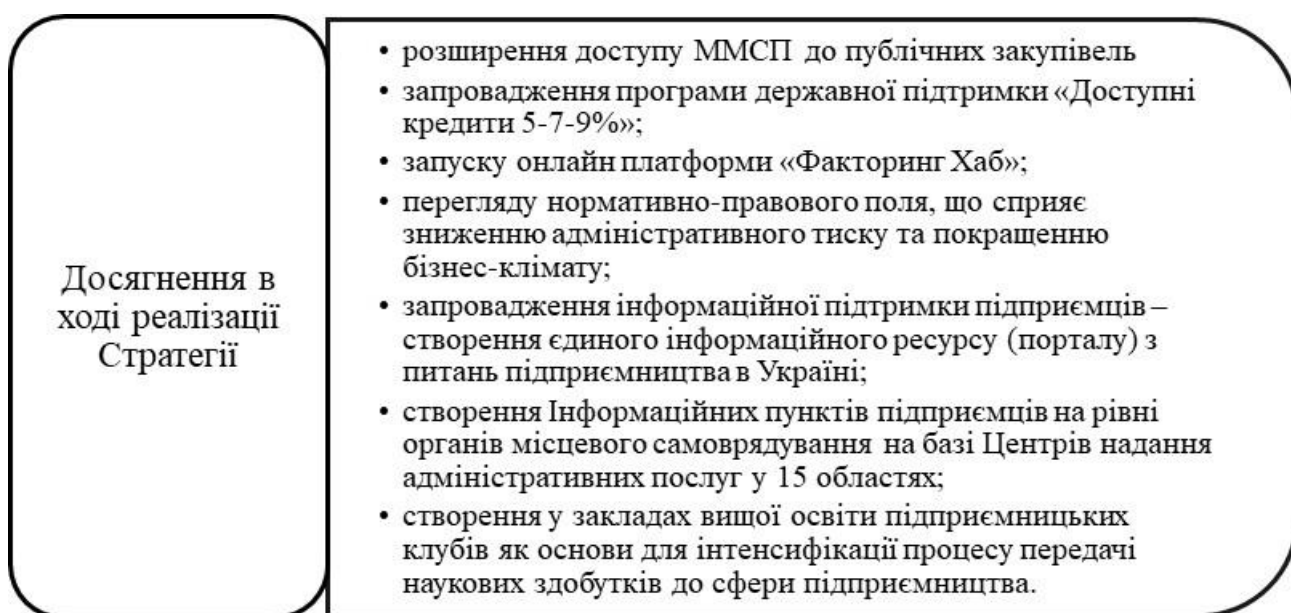

Рисунок 2.18 - Досягнення в ході реалізації Стратегії [13]

Та, маючи зазначені успіхи та низку покращень бізнес-середовища, загальні проблеми у розвитку МСП нікуди не зникли після закінчення термінів дії Стратегії. Навпаки, після початку повномасштабної війни ці проблеми тільки загострились через виникнення нових для підприємців загроз та викликів [13].

Але й держава не стоїть осторонь. У березні 2022 р. було внесено зміни до ПКУ на період воєнного стану. Вони стосувались впровадження додаткових податкових стимулів з метою заохочення та підтримки бізнесу в складний період початку відкритих воєнних дій РФ [13]. Так, зміни в податковій сфері спрямовувались на:

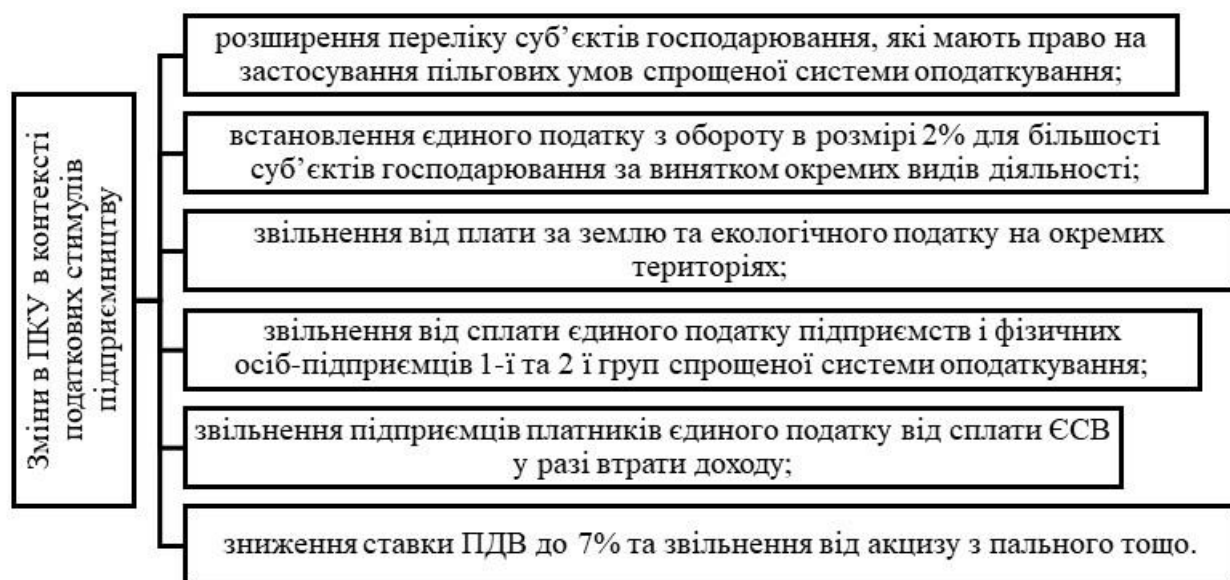

Рисунок 2.19 - Зміни в ПКУ в контексті податкових стимулів підприємництву [13]

Але коли стало зрозуміло, що українські МСП пройшли адаптацію до роботи у зміненому середовищі, очевидним став факт того, що податкові пільги не стільки стимулюють підприємців, скільки працюють на скорочення доходної частини бюджетів. Тому, коли фінансова ситуація в країні трохи стабілізувалась, влітку 2023 року черговими змінами до ПКУ та інших податкових законів було відновлено довоєнні правила оподаткування [13].

До того ж, КМУ для підтримки і стимулювання МСП тоді ж було розроблено та поставлено до виконання низку загальнодержавних програм фінансування ММСП. Деякі з них вже були у стані реалізації ще до війни, і Уряд продовжує їх дію і до сьогодні. Механізми реалізації таких програм постійно адаптуються до сучасних потреб бізнесу і представлені в основному грантами та кредитними програмами [13]. Перелік програм такий:

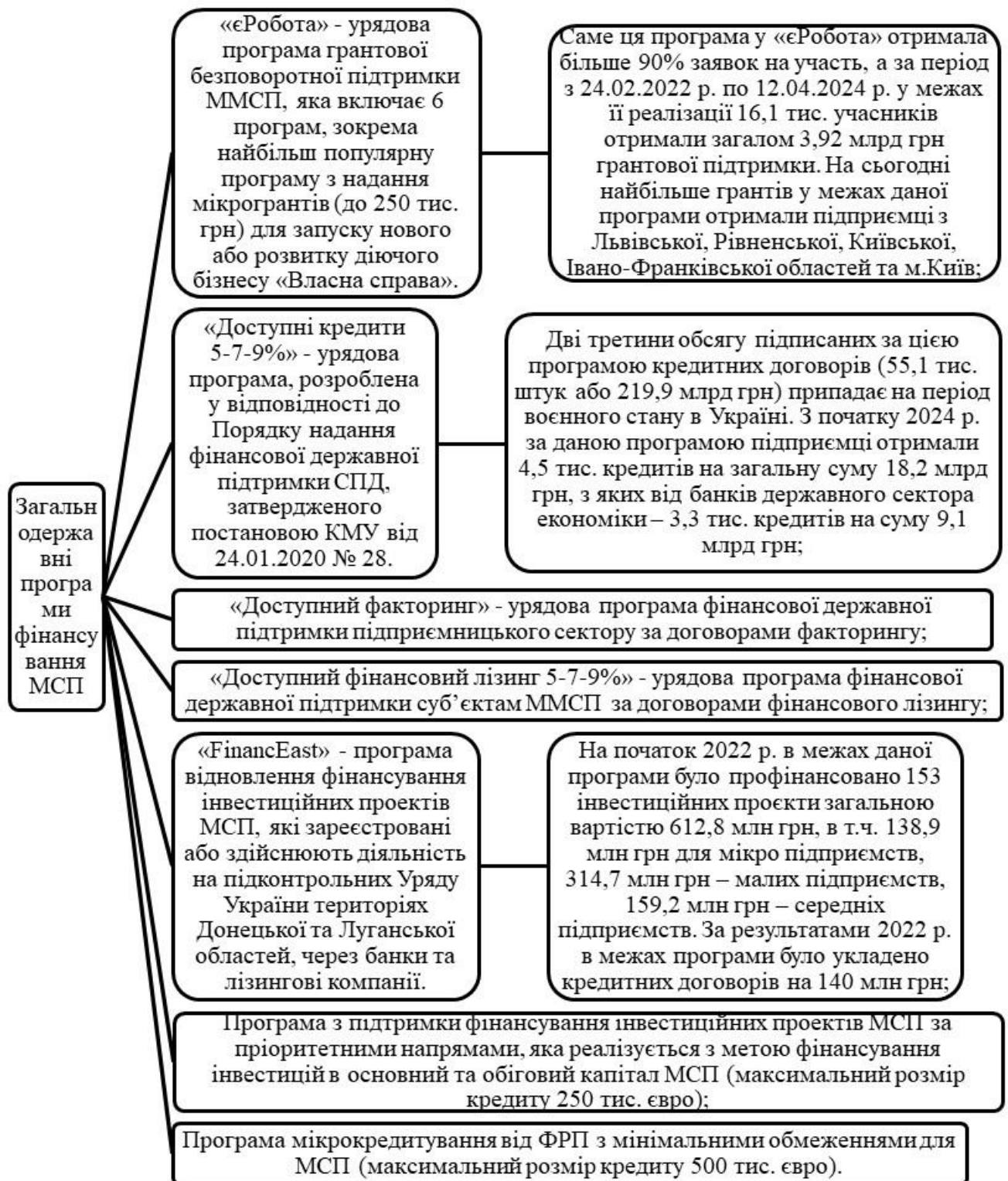

Рисунок 2.20 - Загальнодержавні програми фінансування МСП [13]

Незважаючи на те, що основним джерелом підтримки МСП наразі залишаються перераховані державні програми, важливу роль у забезпеченні цього процесу відіграють програми від міжнародних фінансових організацій (МФО) та міжнародних донорів [13].

Зазвичай МФО працюють так:

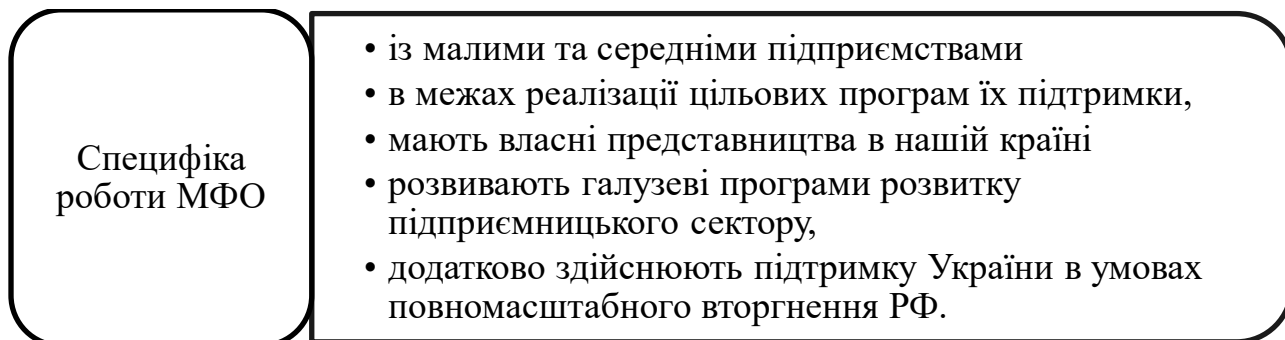

Рисунок 2.21 – Специфіка роботи МФО

Нещодавнє запускання у дію програми ЄС Ukraine Facility дає підстави говорити у перспективі про нові горизонти у зовнішніх залученнях коштів сектором МСП. Проте багато хто вже працює в напрямі отримання грантів та кредитів від МФО[13].

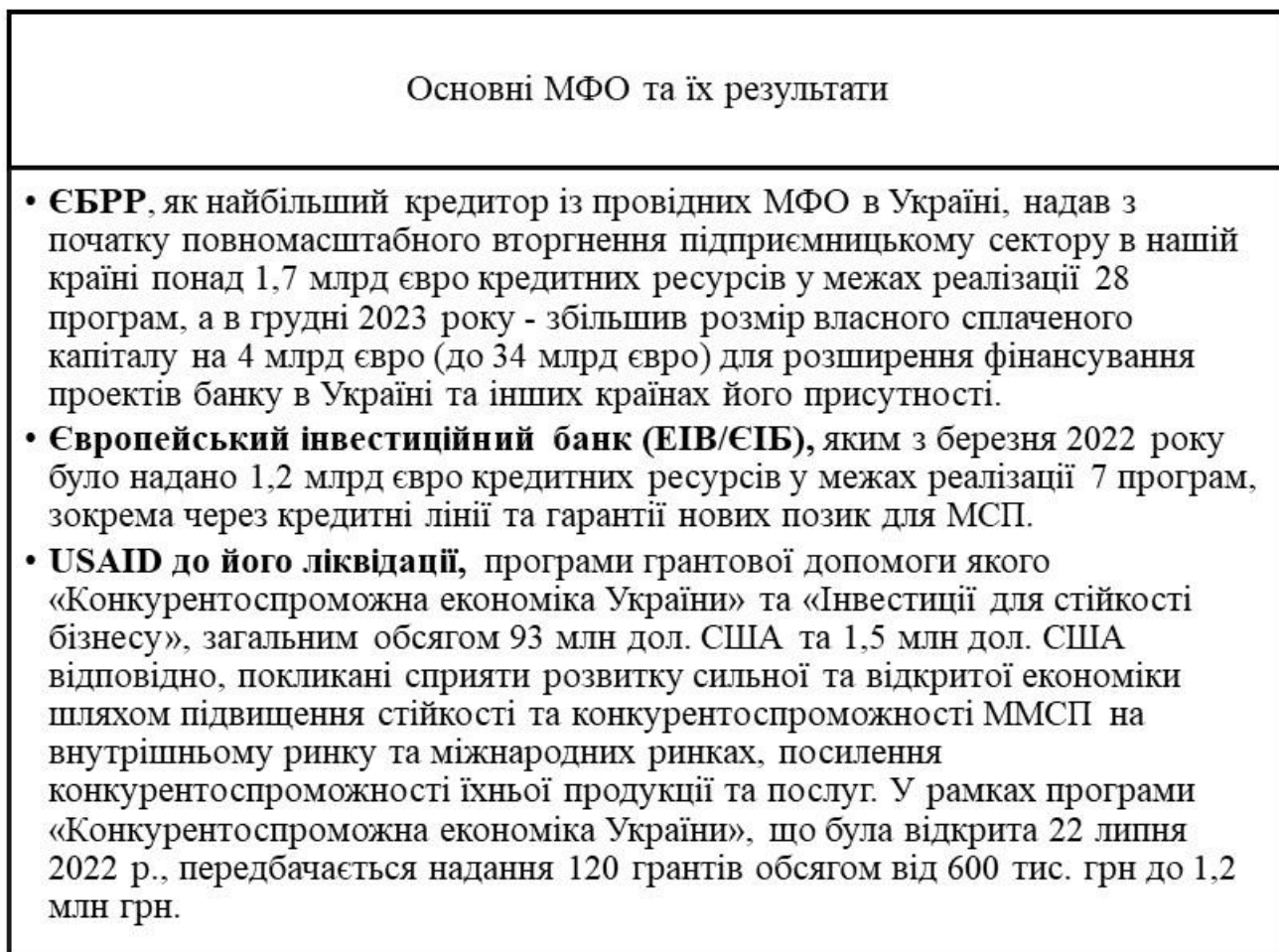

Рисунок 2.22 - Основні МФО та їх результати [13]

Станом на 1 квітня 2024 р., статистика по міжнародним програмам виглядає так [13]:

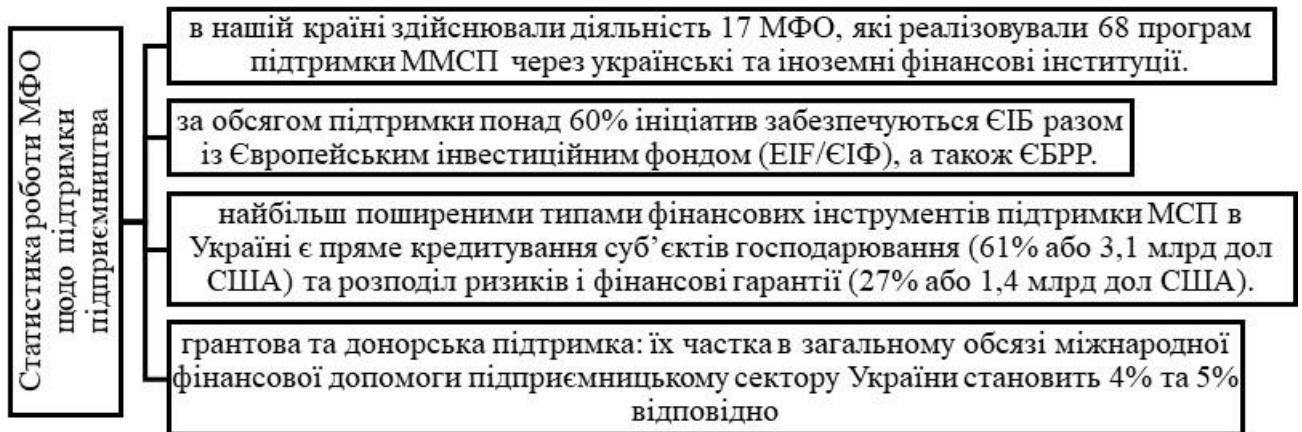

Рисунок 2.23 - Статистика роботи МФО щодо підтримки підприємництва

Ми пропонуємо

На нашу думку, основну увагу при наданні підтримки розвитку українських МСП на рівні держави треба приділити формуванню сприятливого підприємницького середовища та інвестиційного клімату.

Для досягнення цієї мети треба забезпечити вирішення уже наявних системних проблем у розвитку МСП завдяки:

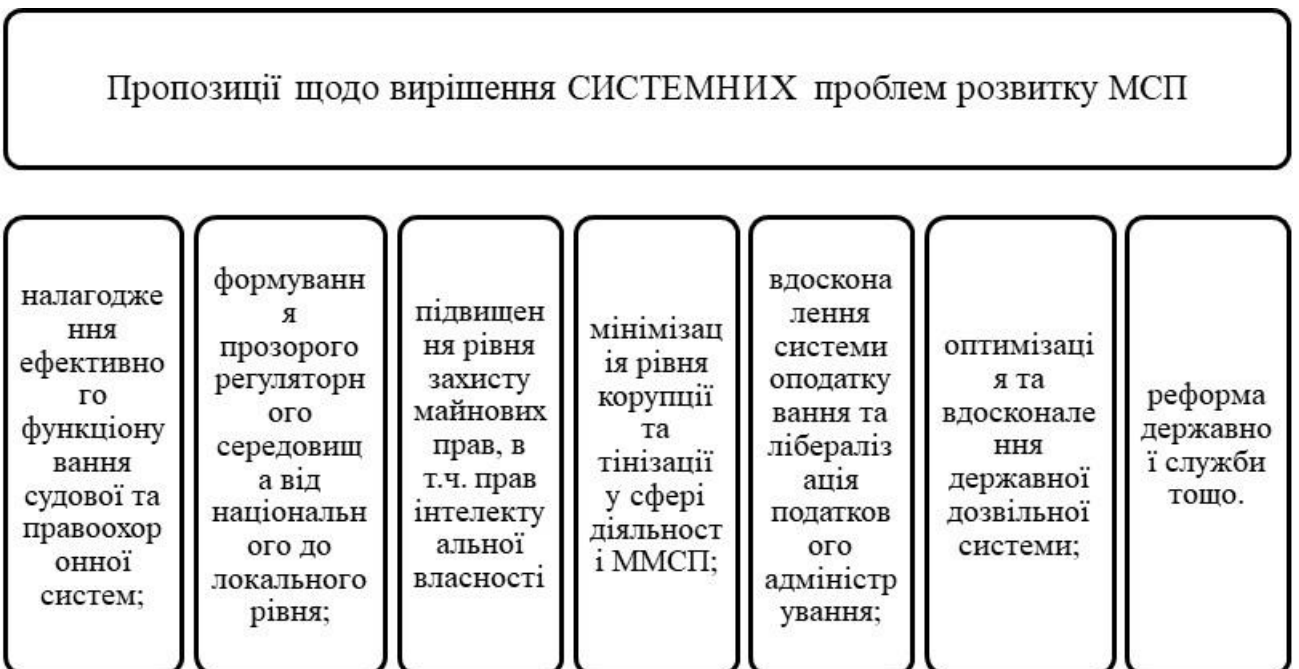

Рисунок 2.24 - Пропозиції щодо вирішення СИСТЕМНИХ проблем розвитку МСП

Поряд із системними проблемами, для стимулювання розвитку вітчизняного бізнесу варто переглянути і оптимізувати дію існуючих організаційних та економічних механізмів. На наш погляд, оптимізувати такі механізми – означає спробувати застосувати їх дещо інакше, а також запровадити нові інструменти. При цьому такими заходами є:

Пропозиції
щодо
удосконалення
організаційно-
економічних
механізмів
стимулювання
підприємств
а

- усунення неузгодженості стратегічних планувальних документів загальноекономічного та секторального характеру на різних територіальних рівнях, їх розрізненості за горизонтом планування та часом реалізації, шляхом уніфікації та адаптації до сучасних соціально-економічних умов функціонування країни;
- затвердження Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 р;
- розширення рівня взаємодії підприємницького сектора із владою завдяки більшій інклюзивності процесу розроблення секторальних стратегічних документів та формування культури включеності бізнесу до різних етапів розроблення профільної державної політики та процесів регулювання/дерегулювання підприємницького сектору;
- мінімізація дефіциту робочої сили шляхом покращенням доступу до професійної освіти, перекваліфікації та вдосконаленню професійних навичок, ширшого залучення потенціалу жінок, впровадженню якісної системи бронювання доступної для ММСП;
- спрощення умов ведення підприємницької діяльності завдяки лібералізації ринкового законодавства, збереженні поточної спрощеної системи оподаткування, скасуванню обтяжливих та неефективних норм державного контролю, вдосконаленню регулювання внутрішніх торговельних відносин (в т.ч. завдяки імплементації директиви ЄС про взаємодію виробників і торгових мереж);
- державне стимулювання відновлення споживчого попиту шляхом надання пріоритетності приватному бізнесу при реалізації державних послуг і проведенні державних закупівель, залучення українських ММСП до процесу відбудови країни, осучаснення механізму державно-приватного партнерства;
- розширення державної грантової програми «єРобота» як за обсягами фінансування (підвищивши верхній поріг грантового фінансування), що дозволить поширити її на підтримку розвитку більшої кількості компаній, так і за кількістю напрямів, додавши для прикладу гранти на інноваційну діяльність та впровадження альтернативних джерел енергії;
- розширення доступу до міжнародних програм підтримки ММСП завдяки створенню мережі центрів підтримки підприємництва (в т.ч. в онлайн форматі).

Рисунок 2.25 - Пропозиції щодо удосконалення організаційних та економічних механізмів стимулювання підприємництва

Рекомендаціями для громад є – спробувати комплексно підійти до активізації місцевих суб'єктів підприємництва через аналіз чинників, які на них впливають:

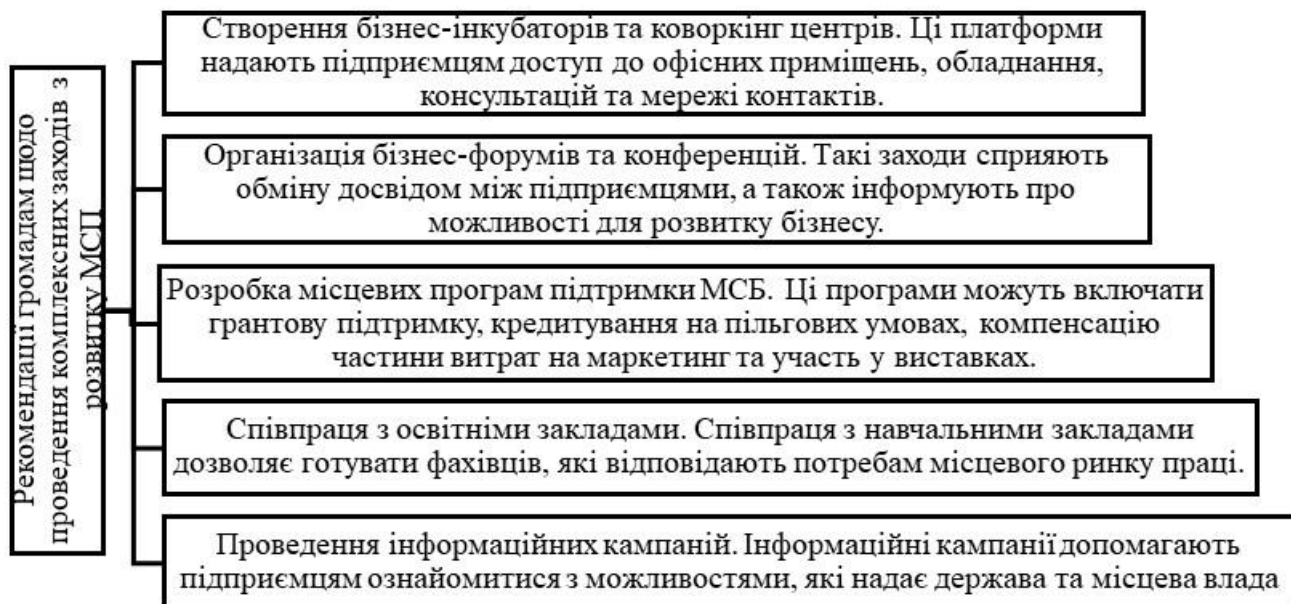

Рисунок 2.26 - Рекомендації громадам щодо проведення комплексних заходів з розвитку МСП

Висновок до розділу 2

Практично в усіх країнах ЄС держава провадить активну політику щодо підтримки розвитку сфери підприємництва. Наразі найбільшими за обсягами фінансування програмами підтримки МСП в країнах ЄС є програми COSME, HORIZON та SME Facility.

Щодо до механізмів місцевої підтримки підприємницького сектору та підприємницьких ініціатив у Кривому Розі, то найбільш використовуваними є державні грантові програми, зокрема «Робота, міжнародні грантові програми, програми релокації, співпраця з міжнародними урядовими структурами, соціальні проєкти, спрямовані на розвиток соціального підприємництва.

Повномасштабна війна негативним чином позначається й на перспективах розвитку всього бізнесу. Тому підтримка розвитку бізнес-сектору необхідна не тільки з погляду суто економічних категорій (підтримка зайнятості, боротьба з інфляцією, залучення додаткових фінансових ресурсів, ринок тощо). Це потрібно також для забезпечення умов для відновлення країни, її соціально-економічної системи, після війни. Саме тому підтримка вітчизняного бізнесу через механізми організаційного та фінансово-економічного характеру повинна бути основним важелем державної регіональної політики.

Нами розглянуті заходи щодо підтримки підприємництва, які вже реалізуються державою і громадами, та запропоновані власні рекомендації.

На нашу думку, основну увагу при наданні підтримки розвитку українських МСП на рівні держави треба приділити формуванню сприятливого підприємницького середовища та інвестиційного клімату. Для цього пропонуємо способи, як забезпечити вирішення уже наявних системних проблем у розвитку МСП (див. рис. 2.24). Також варто переглянути і оптимізувати дію існуючих організаційних та економічних механізмів (яким чином – див. рис. 2.25). І також низка рекомендацій громадам (рис.2.26)

ВИСНОВКИ

Саме підприємницький сектор є основним наповнювачем місцевих бюджетів, формує робочі місця, спряє розвитку інфраструктури громад. В свою чергу, для підприємця ТГ – не тільки про місце розташування його бізнесу, а ще й багато в чому – й про середовище перебування його працівників (зокрема й потенційних), споживачів, інвесторів тощо. А тому, працюючи на громаду, підприємець певним чином інвестує в майбутнє свого бізнесу [30]. Так виглядає взаємозв'язок ТГ і підприємництва з точки зору окремого бізнесу.

Громади, які це розуміють і підтримують сектор підприємництва, здатні будувати в себе успішну економіку, генерувати робочі місця, нарощувати експорт. Як наслідок – податкові надходження ростуть і можна вкладати у розвиток (відновлення) соціальної інфраструктури. Молодь в таких громадах більш охочіше залишається будувати своє майбутнє і знову вкладатись у розвиток ТГ. Тобто в таких громадах ділова активність зростає через залучення інвестицій та стимулювання залучення інновацій. А інвестиції – це через деякий час нові податки, які реалізуються через більш сучасну медицину, якісну освіту, сучасну інфраструктуру тощо [26].

Аналіз наукових підходів дає підставу сформулювати своє визначення категорії підприємництва – це сфера економічної діяльності з метою отримання прибутку, яка забезпечує наповнення ринку товарами та послугами, заохочує здорову конкуренцію та якій притаманні ризик, ініціативність та постійний пошук нових напрямів реалізації свого потенціалу

В Україні підприємництво представлене різноманітними так званими суб'єктами - суб'єктами підприємницької діяльності (СПД), суб'єктами бізнесу – які згідно чинного законодавства представлені господарськими товариствами, які відрізняються організаційно-правовими формами, масштабами тощо

Чинне законодавство залежно від обсягу отримуваного доходу та кількості працівників поділяє підприємницький сектор на суб'єктів: мікропідприємництва, малого підприємництва, середнього підприємництва,

великого підприємництва. Важливо зазначити, що в розвинутих країнах саме сектор малого і середнього підприємництва (МСП, МСБ) відіграє найістотнішу роль в розвитку держави, а відповідно, й громади.

Механізми такої підтримки (з метою детального дослідження) умовно поділимо на: економічні (фінансові); організаційно-правові (адміністративно-регуляторні).

Механізмами економічної (фінансової) підтримки, які може використовувати, зокрема й ОМС, є гранти ваучери, відшкодування % за кредитами, поворотна фін допомога, програма Доступні кредити 5-7-9, державна грантова програма eРобота. Також це податкові інструменти, регламентовані ПКУ: спрощена система оподаткування та непрямі заходи.

Організаційно-правові/регуляторні механізми підтримки підприємництва в ТГ полягають в комбінуванні регуляторних і дерегуляторних заходів у стратегічних видах діяльності [8]. Інструментами таких заходів є спрощення регуляторних процедур, децентралізація в частині розширення повноважень ТГ, антикризові стратегії регіонального розвитку. Серед цих інструментів помітною є інфраструктурна складова підтримки підприємництва: інституції фінансово-кредитної, інформаційної та організаційно-правової інфраструктури.

Правові механізми підтримки підприємництва в Україні регламентуються національним законодавством. Основним нормативним, який визначає напрями стимулювання підприємництва та окреслює різні форми підтримки МСП є ЗУ «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні».

Податковий кодекс України (ПКУ) теж є важливим в контексті регулювання розвитку підприємництва. Він забезпечує правове унормування використання податкових механізмів впливу на всіх суб'єктів господарювання, розмежовує всіх платників на мікропідприємства, малі, середні та великі. ПКУ встановлюються і регламентується спрощена система оподаткування суб'єктів МСП через можливість сплати єдиного податку.

Також суттєва низка питань з підтримки підприємництва донедавна регламентувалась нормами Господарського кодексу України. Із втратою ним своєї чинності 28.08.2025 р., йому на заміну було прийнято ЗУ «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 09.01.2025 р. № 4196-IX.

Практично в усіх країнах ЄС держава провадить активну політику щодо підтримки розвитку сфери підприємництва. Наразі найбільшими за обсягами фінансування програмами підтримки МСП в країнах ЄС є програми COSME, HORIZON та SME Facility.

Щодо до механізмів місцевої підтримки підприємницького сектору та підприємницьких ініціатив у Кривому Розі, то найбільш використовуваними є державні грантові програми, зокрема «Робота», міжнародні грантові програми, програми релокації, співпраця з міжнародними урядовими структурами, соціальні проекти, спрямовані на розвиток соціального підприємництва.

Пропонуємо більш детально зупинитись на характеристиці та аналізі кожної зі складових цього механізму.

Програмна підтримка бізнесу через державні грантові джерела демонструє значні темпи приросту протягом 2023-2024 років . За офіційною інформацією урядового проекту «Робота», за аналізований період у Кривому Розі було реалізовано 312 грантових заявок у 2023 році та 596 заявок у 2024 році, що на 91% більше минулорічного показника. Це говорить про майже подвійне зростання активності у підприємницькому секторі міста та про зростання обізнаності суб'єктів бізнесу про існування таких програм отримати таку підтримку. З числа цих заяв схвалено на виділення фінансування (взято у роботу) у 2024 році на 132% більше, ніж у попередньому. Тобто пропоновані підприємцями бізнес-плани є більш якісними.

Обсяги виділених коштів по грантам зросли на 168%, що свідчить про зростання вартості пропонованих проектів під гранти.

Аналіз грантових програм у розрізі галузей міста свідчить, що у 2024 р.

найбільш популярним сектором за кількістю відкритих грантових проєктів стала торгівля (оптова та роздрібна). Частка проєктів саме в цій галузі становила приблизно третину від загальної їх кількості. Відповідно торгівля є лідером і щодо частки фінансування виділеної під гранти – 34% всіх грантових коштів пішли на фінансування її проєктів.

Суттєву частку за кількістю відкритих і профінансованих проєктів займає сфера послуг. Так, проєкти, відкриті у секторі харчування та послуг складують 22,5% загальної їх кількості, а у сфері індивідуальних послуг – 18,%. Обсяги фінансування склали 24,5% та 18% відповідно.

Грантові проєкти в традиційну для Кривого Рогу переробну галузь склали лише 11% їх кількості. Проте середня сума гранту сюди є найвищою – 633 тис. грн. В аграрному та спортивному секторі найменше відкрито таких проєктів.

Другим за популярністю щодо отримання підприємцями Кривого Рогу фінансової підтримки є міжнародні грантові програми. У 2024 році міжнародні гранти отримало 65 місцевих проєктів (суб'єктів господарювання) на загальну суму 14 млн. грн. Середній розмір такої допомоги міжнародних донорів склав 215,4 тис. грн.

Релокаційні програми теж є суттєвим напрямом підтримки підприємницьких ініціатив Кривого Рогу. Це заохочення розміщення підприємств із зони бойових дій.

Програма «Релокація бізнесу» в місті має на меті створення сприятливих умов для переміщення виробничих фондів постраждалих підприємств [20, 36]. За 2024 рік за цією програмою переміщено 23 підприємства до Кривого Рогу, які принесли місту 89,4 млн. грн. Найбільше релоковано підприємств з харчової сфери (7), машинобудування (5) та текстилю (4) [20, 36].

Міжнародні урядові програми щодо розвитку бізнесу міста мають розгалужений спектр програм з різними країнами

Найбільш масштабним проєктом є «КРИЦЯ: Підтримка відновлення Кривого Рогу та Криворізького району». Бенефеціаром програми є люксембурзька консалтингова компанія PROMAN разом із агенцією розвитку LuxDev. Співфінансує проєкт Велике Герцогство Люксембург. Співпраця

почала роботу з квітня 2024 року [20, 36].

Соціальні та муніципальні проєкти Кривого Рогу мають на меті популяризацію та розвиток соціального підприємництва. Для цього ініціюється створення спеціальної платформи для втілення соціальних ініціатив підприємцями міста [20, 36].

Повномасштабна війна негативним чином позначається й на перспективах розвитку всього бізнесу. Тому підтримка розвитку бізнес-сектору необхідна не тільки з погляду суто економічних категорій (підтримка зайнятості, боротьба з інфляцією, залучення додаткових фінансових ресурсів, ринок тощо). Це потрібно також для забезпечення умов для відновлення країни, її соціально-економічної системи, після війни. Саме тому підтримка вітчизняного бізнесу через механізми організаційного та фінансово-економічного характеру повинна бути основним важелем державної регіональної політики.

Нами розглянуті заходи щодо підтримки підприємництва, які вже реалізуються державою і громадами, та запропоновані власні рекомендації.

На нашу думку, основну увагу при наданні підтримки розвитку українських МСП на рівні держави треба приділити формуванню сприятливого підприємницького середовища та інвестиційного клімату. Для цього пропонуємо способи, як забезпечити вирішення уже наявних системних проблем у розвитку МСП (див. рис. 2.24). Також варто переглянути і оптимізувати дію існуючих організаційних та економічних механізмів (яким чином – див. рис. 2.25). І також низка рекомендацій громадам (рис.2.26)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архипенко С., Кондратенко В. Характеристика підприємництва на місцевому рівні та фінансові механізми його підтримки. *Conceptual framework and dynamics of the development of science*. XVI Міжнародна науково практична конференція. 15-17 грудня 2025 р., Мюнхен, Німеччина
2. Виноградова Н. В. Удосконалення інституційного середовища державно-приватного партнерства у реалізації пріоритетних проектів соціально-економічного розвитку на регіональному рівні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 1. С. 34-40.
3. Гавриш О., Юхнов Б., Сурай А. Розвиток державно-приватного партнерства в процесі повоєнної відбудови України. аналіз законодавчих ініціатив. *Адаптивне управління. теорія і практика*. Серія Економіка. 2024. № 18 (36). С. 1-6.
4. Динник І. П. Державно-приватне партнерство як інноваційний механізм взаємодії держави та бізнесу в Україні. *Механізми державного управління*. 2021. № 7 (13). С. 306-312.
5. Дубков А. В. Методи взаємодії органів місцевого самоврядування з суб'єктами підприємницької діяльності задля соціально-економічного розвитку територіальних громад. *Інвестиції. практика та досвід*. 2021. № 18. С. 137-142.
6. Жежерун Ю. Інфраструктура підтримки малого підприємництва в Україні. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024 р. Том 9. № 1.- С. 396-401
7. Звіт з виконання у 2024 році заходів Міської програми вирішення екологічних проблем Кривбасу та поліпшення стану навколишнього природного середовища на 2016 – 2025 роки (надалі – Міська екологічна програма). URL. <https://spilkuisia.kr.gov.ua/zvit-z-vykonannya-u-2024-roczy-zahodiv-miskoyi-programy-vyrishennya-ekologichnyh-problem-kryvbasu-ta-polipshennya-stanu-navkolyshnogo-prirodnogo-seredovyshha-na-2016-2025-roky-nadali/>

8. Іванова О., Іванов Ю., Лаптев В. Механізми стимулювання підприємницької активності в періоди економічної нестабільності: територіальний аспект. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2024 . Випуск 4 (168) – с. 8-15
9. Кантильйон Р. Дослід про природу торгівлі взагалі / Річард Кантильйон. – Лондон : Macmillan, 1931. – 314 с.
10. Конституція України. URL. <https://zakon.ra-da.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%-D1%80#Text> (дата звернення. 01.11.2025).
11. Котлер Ф. Маркетинг-менеджмент / Філіп Котлер. – 15-те вид. – Київ: Вільямс, 2016. – 832 с.
12. Маркєєва О. Д., Розвадовський Б. Л. Держава та приватний сектор на захисті національної безпеки. від взаємодії до партнерства . аналіт. доп. / Київ НІСД, 2021. 72 с.
13. Мельник М., Мединська Т. Механізми підтримки і стимулювання розвитку підприємницького сектору України в умовах війни. *Академічні візії*. Вип. 36. 2024. С. 1-12
14. Мостовий В. О. Основні перешкоди впровадження публічно-приватного партнерства в Україні. Актуальні питання у сфері державного управління. 2020. № 19. С. 132-138.
15. Мостовий В. О. Світовий досвід публічно-приватного партнерства. *Право та державне управління*. 2021. № 1. С. 237-242.
16. Нове будівництво індустріального парку «КРИББАС» URL. [Microsoft PowerPoint - >289 ~@575=B0FVO Microsoft PowerPoint](#)
17. Носков О. М. Публічно-приватне партнерство органів місцевого самоврядування та малого і середнього бізнесу. інноваційні підходи в українських громадах. *Публічне управління та адміністрування*. 2024. № 14. С. 1-6.
18. Овчарук Е. Організаційно-правові механізми взаємодії органів публічної влади та бізнесу. теоретичні аспекти поняття. *Аспекти публічного управління*. 2023. № 11 (1). С. 35-43.

19. Овчарук Е. Особливості сучасних механізмів взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. 2022. № 3 (63). С. 89-95.

20. Офіційний веб-сайт Криворізької міської ради та її виконавчого комітету. URL. https://kr.gov.ua/ua/news/pg/81124514491698_n/ (дата звернення. 01.11.2025).

21. Партнерство і співпраця влади і бізнесу на місцевому рівні – запорука успішного розвитку громад. URL. <https://www.csi.org.ua/news/partnerstvo-i-spiivpraczya-vlady-i-biznesu-na-miscevomu-rivni-zaporuka-uspishnogo-rozvytku-gromad> (дата звернення. 01.11.2025).

22. Підприємці Кривого Рогу та податківці обговорили актуальні питання ведення бізнесу та шляхи співпраці. URL. <https://spilkuisia.kr.gov.ua/pidpryyemczyi-kryvogo-rogu-ta-podatkivczyi-obgovoryly-aktualni-pytannya-vedennya-biznesu-ta-shlyahy-spiivpraczy/> (дата звернення. 01.11.2025).

23. Підтримка бізнесу в умовах війни. місто допомагає підприємцям залучати грантові кошти на відкриття або розвиток власної справи. URL. https://kr.gov.ua/ua/news/pg/130225447620542_n/ (дата звернення. 01.11.2025).

24. Підтримка бізнесу в умовах війни. практичні рекомендації для громад. Клуб Ділових Людей Україна/ URL. <https://rubryka.com/article/biznes-u-gromadah/> (дата звернення. 01.11.2025).

25. Підтримка бізнесу в умовах війни: місто допомагає підприємцям залучати грантові кошти на відкриття або розвиток власної справи. URL. <https://spilkuisia.kr.gov.ua/pidtrymka-biznesu-v-umovah-vijny-misto-dopomagaye-pidpryyemczyam-zaluchaty-grantovi-koshty-na-vidkryttya-abo-rozvytok-vlasnoyi-spravy/>

26. Підтримка розвитку малого і середнього бізнесу в територіальній громаді. Режим доступу: https://www.csi.org.ua/wp-content/uploads/2025/02/vf-instrumenty_pidtrymka-rozvytku-pidpryyemnyctva-1.pdf

27. Про ліцензування видів господарської діяльності. Закон України № 222-VIII від 2 березня 2015 року. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text> (дата звернення. 01.11.2025).

28. Про захист економічної конкуренції. Закон України № 2210-III від 11 січня 2001 року. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення. 01.11.2025).

29. Пророчук М. В. Механізми і форми взаємодії влади та бізнесу в реалізації інфраструктурних проектів. Інвестиції. практика та досвід. 2020. № 23. С. 163-168.

30. Розвиток підприємницької діяльності в об'єднаних територіальних громадах (на прикладі Расадівської об'єднаної територіальної громади)

31. Руденко О. М., Сикалюк Д. Л. Сучасні пріоритети формування моделі взаємодії влади, бізнесу та суспільства. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2024. Випуск 40. С. 223-228.

32. Саламаха О. І. Нормативно-правові основи взаємодії органів державної влади та бізнесу в Україні. Інвестиції. практика та досвід. 2024. № 24. С. 188-192.

33. Самарічева Т. Роль малого та середнього бізнесу в контексті розвитку територіальних громад. Інвестиції: практика та досвід, 2025 р., № 12 - с. 169-175

34. Самойленко Д. Становлення та розвиток теоретичних підходів до визначення змісту категорії «підприємництво». *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*, 2021 р., № 5 (122). Режим доступу: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2021/5_2021/6.pdf

35. Сенишин О. С., Ільків Н. В., Угольков Є. О. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ БІЗНЕСУ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ПІДЕРЖАВИ В ЧАСИ ДИНАМІЧНИХ ЗМІН. Економіка та суспільство. 2023. № 56. С. 1-6.

36. Система обліку доступу до публічної інформації. Система обліку доступу до публічної інформації. URL: <https://so.kr.gov.ua/> (дата звернення: 14.11.2025).

37. Скасування Господарського кодексу: що варто знати. 26.08.2025. Режим доступу: <https://profpressa.com/blogs/skasuvannia-gospodarskogo-kodeksu-naslidki-dlia-robotodavtsiv>

38. СПІВПРАЦЯ ВЛАДИ І БІЗНЕСУ У НАПРЯМУ ПІДТРИМКИ ГРАНТЕРІВ. URL. <https://spilkuisia.kr.gov.ua/spivpraczya-vlady-i-biznesu-u-napryamu-pidtrymky-granteriv/> (дата звернення. 01.03.2025).

39. Співпраця бізнесу та влади. нові пропозиції для розвитку підприємств у Кривому Розі. URL. <https://dia.dp.gov.ua/spivpracya-biznesu-ta-vlady-novi-propozici%D1%97-dlya-rozvitku-pidpriyemstv-u-krivomu-rozi/>

40. Співпраця бізнесу та влади. нові пропозиції для розвитку підприємств у Кривому Розі. URL. <https://dia.dp.gov.ua/spivpracya-biznesu-ta-vlady-novi-propozici%D1%97-dlya-rozvitku-pidpriyemstv-u-krivomu-rozi/>

41. Співпраця бізнесу та держави. перспективи для відбудови. URL. <https://interfax.com.ua/news/blog/916254.html> (дата звернення. 01.03.2025).

42. Створення сприятливих умов у Кривому Розі для релокації бізнесу. URL. https://kr.gov.ua/ua/news/pg/81124514491698_n/ (дата звернення. 01.03.2025).

43. Стратегічні орієнтири розвитку партнерства держави, бізнесу та науки в контексті повоєнного відновлення України . монографія / за ред. І. М. Грищенко, А. О. Касич, І. О. Тарасенко. Київ . КНУТД, 2023. 267 с.

44. Таукешева Т.Д., Даудова Г.В. , Прасол В.М. Механізми стимулювання розвитку підприємницької діяльності. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020, том 31 (70) №4.– с. 8-14

45. У Кривому Розі відкрили регіональний офіс підтримки бізнесу «Зроблено в Україні». URL. <https://zhv.dp.gov.ua/novini/u-kryvomu-rozi-vidkryly-rehionalnyi-ofis-pidtrymky-biznesu-zrobleno-v-ukraini>

46. У Кривому Розі розвивають місцевий бізнес, використовуючи урядові й міжнародні гранти. URL. <https://rudana.com.ua/videos/pidtrymka-dlya-biznesu-v-chas-viyny-kryvorizki-pidpryyemci-aktyvni-uchasnykyderzhavnyh-ta>

47. Управління розвитку підприємництва виконкому Криворізької міської ради. URL. <https://www.facebook.com/URPKryvyiRih/about> (дата звернення. 01.03.2025).

48. Фрідман М. Капіталізм і свобода / Мілтон Фрідман. – Київ : Наш час, 2002. – 230 с.

49. Хвостіна І., Івасів І. Європейський досвід підтримки малого підприємництва та можливості його адаптації в Україні. *Бізнес Інформ* №5.2019. С. 38-42

50. Шумпетер Й. Капіталізм, соціалізм і демократія / Йозеф Шумпетер. – Київ : Основи, 2005. – 431 с.

51. Як місцева влада може допомогти бізнесу: інструменти фінансової підтримки. 11.11. 2025 р. <https://decentralization.ua/news/18312>

52. Якубів В. М., Бурик М. М. ВЗАЄМОДІЯ БІЗНЕСУ ТА МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ. *Центрально-український вісник права та публічного управління*. 2024. № 1. С. 87-95.

ПРИКЛАДИ ІНСТРУМЕНТІВ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ

Назва інструменту	Суть	Механізм функціонування (визначається місцевою програмою)	Переваги	Недоліки
Гранти	Надання на конкурсних умовах безповоротної фінансової допомоги на реалізацію бізнес-проєкту. Тобто спершу бізнес отримує кошти, а тоді реалізовує проєкт і звітує.	• ОМС оголошує конкурс на надання грантів • ОМС оцінює подані проєкти і визначає переможців • ОМС укладає угоду з бізнесом і надає йому фінансову підтримку • Бізнес реалізовує свій бізнес-проєкт • Бізнес подає ОМС звітність про реалізацію бізнес-проєкту і використання фінансової підтримки • ОМС проводить перевірку цільового витрачання коштів • Якщо кошти витрачені згідно вимог, угода вважається виконаною. Якщо є порушення, які неможливо виправити, бізнес повертає отримані кошти	Для ОМС: • Просте і швидке адміністрування програми • Створення позитивного іміджу влади серед бізнесу • Задоволення найбільш актуальних потреб бізнесу • Достатня кількість заявок від бізнесу на участь в конкурсі Для бізнесу: • Можливість отримати кошти одразу й у повному розмірі	Для ОМС: • Ризик нецільового витрачання коштів бізнесом • Відсутність реальних важелів змусити бізнес повернути кошти Для бізнесу: • Відсутні
Ваучери	Відшкодування повної або частини вартості витрачених коштів на реалізацію бізнес-проєкту. Тобто бізнес, який переміг в конкурсі, спершу реалізовує проєкт і звітує, а	ОМС оголошує конкурс на надання ваучерів ОМС оцінює подані проєкти і визначає переможців • Переможці конкурсу отримують згоду на надання ваучера (фінансової підтримки) • Бізнес за власні кошти реалізовує свій бізнес-проєкт • Бізнес подає ОМС звіт про реалізацію бізнес-проєкту і документи, які	Для ОМС: • Довший процес адміністрування програми • Відсутній ризик нецільового витрачання коштів бізнесом Для бізнесу:	Для ОМС: • Можлива недостатня кількість заявок від бізнесу на участь в конкурсі Для бізнесу: • Відсутність достатньої суми коштів на повну

	вже після цього йому може бути повернена частина витрачених коштів.	підтверджують витрати • ОМС перевіряє документи на предмет відповідності вимогам програми Якщо документи не відповідають вимогам програми, бізнес не отримує відшкодування витрачених коштів Якщо документи відповідають вимогам програми, ОМС укладає угоду з бізнесом і надає фінансування	• Можливість отримати швидке відшкодування повної вартості або частини коштів на реалізацію бізнес-проекту	реалізацію проекту • Ризик не отримати фінансування, якщо витрати будуть здійснені з порушенням умов програми
Відшкодування відсотків за кредитами	Відшкодування банку частини відсотків за кредитом, який бізнес отримує на реалізацію бізнес-проекту.	• ОМС укладає угоду з банками про відшкодування відсотків за кредитами • ОМС оголошує конкурс бізнес-проектів • Бізнес отримує в банку згоду на кредитування ОМС оцінює подані проекти і визначає переможців Переможці конкурсу укладають угоди з банками на кредитування Банки подають ОМС документи на відшкодування відсотків за кредитами для кожного бізнесу, а ОМС перераховує банкам відповідну суму коштів	Для ОМС: • Банк верифіковує спроможність бізнесу, а не ОМС Для бізнесу: Можливість отримати кредит з нижчими або відсутніми відсотками	Для ОМС: • Низький інтерес бізнесу до участі в конкурсі • Складний процес адміністрування програми • Необхідність постійного здійснення платежів • Ризик неплатоспроможності бізнесу повернути тіло кредиту Для бізнесу: Часто бізнес боїться працювати з банками
Поворотна фінансова допомога	Надання бізнесу фінансової підтримки на реалізацію бізнес-проекту, яку	• ОМС оголошує конкурс на надання поворотної фінансової допомоги ОМС оцінює подані проекти і визначає переможців • ОМС укладає угоду з бізнесом	Для ОМС: Витрачені на початку кошти з часом будуть повернуті до місцевого бюджету	Для ОМС: • Низький інтерес бізнесу до участі в конкурсі • Складний процес

	бізнес впродовж певного періоду повертає частинами.	● ОМС надає бізнесу фінансову підтримку ● Бізнес реалізовує свій бізнес-проект Через певний час після завершення реалізації бізнес-проекту, бізнес впродовж певного періоду частинами повертає отримані кошти	Для бізнесу: Можливість отримати необхідну суму коштів одразу і лише з часом їх повертати	адміністрування програми ● Складність і незрозумілість законодавства, легко його порушити Для бізнесу: ● Бізнесу необхідно буде повертати отримані кошти
Відшкодування відсотків за кредитами для учасників державної програми “Доступні кредити 5-7-9%”	Відшкодування банку частини відсотків за кредитом бізнесу, яка не покривається державною програмою “Доступні кредити 5-7-9%”.	● Бізнес, що переміг в конкурсі державної програми “Доступні кредити 5-7-9%”, подає ОМС заяву про відшкодування частини відсотків за кредитами ● ОМС перевіряє документи на предмет відповідності вимогам програми Якщо документи відповідають, ОМС укладає угоду з банком про надання фінансування ОМС періодично перераховує банку фінансування Бізнес подає звітність про реалізацію бізнес-проекту і використання фінансової підтримки	Для ОМС: ● ОМС підтримує ті бізнеси, які вже перевірені і довели свою спроможність реалізувати бізнес-проект Менший розмір запитів від бізнесу Для бізнесу: Зменшення розміру відсоткових ставок за кредитом	Для ОМС: ● Складний процес адміністрування програми Складно визначити необхідний розмір фінансування ● Низький інтерес бізнесу, недостатня кількість заявок Для бізнесу: Потрійне звітування - для банку, державної програми “Доступні кредити 5-7-9%” і ОМС

Співфінансування бізнес-планів учасників державної	Надання бізнесу співфінансування на реалізацію бізнес-проєкту,	Бізнес, що переміг в конкурсі державної грантової програми “єРобота”, подає ОМС заяву про надання співфінансування	Для ОМС: ● ОМС підтримує ті бізнеси, які вже перевірені і довели	Для ОМС: Недостатня кількість заявок від бізнесу на участь в конкурсі
грантової програми “єРобота”	який переміг в конкурсі державної грантової програми “єРобота”.	● ОМС перевіряє документи на предмет відповідності вимогам своєї програми ● Якщо документи відповідають, ОМС укладає угоду з бізнесом і надає йому фінансову підтримку ● Бізнес реалізовує свій бізнес-проєкт ● Бізнес подає звітність про реалізацію бізнес-проєкту і використання фінансової підтримки ОМС проводить перевірку цільового витрачання коштів ● Якщо кошти витрачені згідно вимог, угода вважається виконаною. Якщо є порушення, які неможливо виправити, бізнес повинен повернути отримані кошти	свою спроможність реалізувати бізнес-проєкт Менший розмір запитів від бізнесу Для бізнесу: Можливість отримати додаткове фінансування на реалізацію проєкту ● Можливість не вкладати власні кошти у бізнес-проєкт	Для бізнесу: ● Потрібно двічі звітувати - для грантової програми “єРобота” і ОМС